

MISJONSHØGSKOLEN

”Hiawatha av Kragerø”

Menighetsutvikling i Folkekirken

-impulser fra Sjømannskirken

MASTEROPPGAVE I PRAKTISK TEOLOGI

av

Hallvard Olavsson Mosdøl

STAVANGER 2011

"Hiawatha av Kragerø"

Menighetsutvikling i folkekirken

- impulser fra Sjømannskirken

Hallvard Olavson Mosdøl

INNHOOLD

- En kirkekritisk nabo
- Ei bøtte kaldt vann
- Reisen som åpner
- Norskdom og kristendom
- Hjemkomsten
- Kirkens tause språk
- Duften av nystekte vafler
- Stammekultur og fortellinger
- Skyggen
- Erfaringsoverføring – noen veivisere?
- Epilog

ST. OLAVS KIRKE, LONDON. Lokalet minner om en engelsk klubb. De mørke eikepanelene omkranser ti-tolv småbord. Det er tulipaner i vasene. Norske flagg og Melkesjokolade står utstilt i kiosken. Kongen smiler i mot en fra veggen. Dette er altså leseværelset. Dette er altså sjømannskirka hvor generasjoner av sjøfolk har spist vafler, lest lokalavis og skrevet brev heim til ho mor.

Der henger hun – like over vaffelfatet. En falmet skjønnhet som er blitt pyntet på. Sjøsprøyten står om baugen. Vi la ikke merke til henne. Ikke før en ny kollega kom og så hva som skjulte seg bak lag av støv. Bortgjømt, nesten glømt, har "Hiawatha av Kragerø" tilbrakt en ensom tilværelse bak døra på sakristiet.

Nå er maleriet oppgradert. Etter restaureringen skummer bølgene hvitt, og man kan ane lyden av måkeskrik. Bildet henger på hedersplassen, over vaflene og kaffekanna, og skal minne folk på sjømannskirka om hvem vi er. - For kirka er også ei skute. Det var sokneprest Midtgaard som lærte oss det. - Nå sitter dere i skipet, sa han, det var under en skolegudstjeneste hjemme i Kviteseid. Han snakket om kirkeskipet så vi kunne høre det fosse under baugen, og vi fikk en fornemmelse av at kirken var mer enn harde trebenker.

Dette er en bok om "Hiawatha". Dette er en bok om kirken, hennes framtid og oss, ganske alminnelige kristne, som gjennom vår dåp har fått hyre på skuta. Dette er en bok om seilassen, om vær og vind, om mannskap, stammekultur og valg av kurs. For vi er ikke bare underveis. Vi har også tenkt oss hjem -.

EN KIRKEKRITISK NABO

HØSTEN 2000: Spenningen var stor da jeg ble innkalt til mitt første jobbintervju. Stillingen som kapellan ved Sjømannskirken i London var lyst ut. Jeg var rimelig ny som prest, i ferd med å avslutte verneplikten, og på jakt etter noe fast. For en anglofil fotballentusiast framstod England og Sjømannskirken som et aldri så lite eventyr. Jeg hadde flaks, og fikk napp.

Jeg husker godt hva som skjedde da det ble kjent hva jeg skulle. For det var tydeligvis ikke bare jeg som syntes at Sjømannskirken var stas. Jeg husker en kirkekritisk nabo som ringte på døra hjemme i Schweigaardsgate for å gratulere, påtagelig begeistret over at jeg var blitt "sjømannsprest". Det var tydeligvis noe annet enn jeg hadde vært fram til da, en – i hans øyne, ganske alminnlig kjedelig prest i en ualminnelig kjedelig statskirke.

Jeg stusset, og følte meg like kjedelig som jeg alltid hadde vært. Men det begynte å gå opp for meg hvor mye forventninger har å si. For denne naboen var Sjømannskirken definitivt noe positivt, og fra det ene øyeblikket til det andre var jeg blitt en likandes kar. Helt uforskyldt.

ULIKE FORVENTNINGER: Det var en pussig opplevelse. Det var omtrent som å høre norske tv-kommentatorer når Brasil spiller fotball. De er så innstilt på at *nå blir det samba* – så når en brasilianer slår en tunnel, kanskje kampens eneste, blir de nesten euforiske i sine komplimenter.

For norske fotballspillere er dette med *samba* atskillig vanskeligere. Kommentatorene vil sannsynligvis overse en tunnel slått av en norsk landslagsspiller. De henger seg i stedet opp i *alle de håpløse pasningene vi nå har vært vitne til*, og andre begredeligheter. For det kan virke som det er det de ser etter – bommertene. Og man finner ofte det man leter etter.

Vår kirkekritiske nabo i Oslo minner meg om disse kommentatorene. Da det gikk opp for han at jeg hadde fått jobb i Sjømannskirken, var det som han tok på seg nye briller. Plutselig var han på jakt etter *sambafotball*, og i en diskusjon om Sjømannskirkens berettigelse er jeg ikke i tvil om at den selverklærte agnostikeren ville talt kirkas sak med nebb og klør.

SAMBA OG KIRKE: Siden har jeg møtt det samme fenomen i ulike varianter.

Forbløffende mange synes å ha et godt forhold til Sjømannskirken. Og det er ikke tvil om hvem som er Brasil og hvem som er Norge når man sammenligner Sjømannskirken og Den norske kirke.

I utlandet virker det som folk forventer noe *positivt* av kirka. De synes grunnleggende velvillig innstilt. Her hjemme blir kirken møtt med atskillig mer skepsis – ikke minst i media. Forskjellen kan kanskje best beskrives som forskjellen mellom det å seile i med- og movind.

Årene i London gjorde meg nysgjerrig på denne forskjellen. Hva er det som gjør at Sjømannskirken møter slik velvilje? Handler det om eksiltilværelse og brunostfaktor, at nordmenn blir myke om hjertet – og tildels fromme, bare de kommer langt nok hjemmefra? Finnes det trekk ved Sjømannskirkens modell som har truffet noe grunnleggende ved det å være kirke? Og kan dette i tilfelle overføres til hjemlige forhold?

OVERFØRINGSVERDI: Disse spørsmålene var bakgrunnen for at jeg sommeren 2006 fikk permisjon for å reise til Norge og intervju tidligere sjømannsprester. Som kollega var jeg nysgjerrige på hvordan prestene og familiene deres hadde erfart tida ute. Hvordan opplevde de hjemkomsten til Norge, og i hvilken grad preget uteerfaringen prestene i deres nåværende arbeid?

Når jeg i etterkant arbeidet med prestenes historier, gikk det opp for meg at mange av innspillene kan leses i et menighetsutviklingsperspektiv. Prestene framstår som forskjellige, også teologisk, men de deler et ønske om at stadig flere kan få frimodighet til å definere seg innenfor det kristne felleskap. De er samtidig opptatt av at kirken må stille de grunnleggende spørsmål: Hva er kirken kalt til å *være*, og hva er den kalt til å *gjøre*?

Det er altså intervju med ti hjemvendte sjømannsprester som utgjør hovedmaterialet i boka. I tillegg gjør jeg bruk av en studie gjort blant unge brukere av Sjømannskirken i London (Mosdøl 2006). Jeg baserer meg også på skriftlige bidrag fra Sjømannskirken, og vil trekke fram Kjell Bertel Nylands bok "Tolk og tjener – et bidrag til Sjømannskirkens selvforståelse og brukerforståelse" som særlig nyttig.

I tillegg skal Halfdan Tschudi Bondevik, Halvor Nordhaug, Paul Otto Brunstad, Idun Strøm Sefland, Ann Midthun, Torbjørn Holt, Harald Hegstad, ledergruppen i Sjømannskirken og redaktør Marianne Kartzow Bjelland, Verbum, ha takk for oppmuntring og innspill underveis i prosessen. De mange løse tråder står for undertegnedes regning. Håpet er at boka tross sine mangler kan gi inspirasjon til norske menigheter.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hva kan være årsak til at så mange nordmenn oppsøker Sjømannskirken når de er i utlandet?
- Hvordan kan man beskrive Sjømannskirkens kirkelige og teologiske profil sammenlignet med Den norske kirke?

OM METODE: I arbeidet med denne studien valgte jeg dybde framfor mengde: Jeg gjorde kvalitative intervju med ti hjemvendte sjømannsprester. Utvalgskriteriene var at de skulle ha fartstid fra forskjellige typer sjømannskirker, og at alle hadde rimelig ferske utenlandsopphold bak seg. Gjennomsnittlig fartstid i organisasjonen var seks år.

Tilbake i Norge arbeider sju av dem som prester i Den norske kirke, to er innen kirkeadminstrasjon mens en er i sekulær jobb. Informantene var spredd over henholdsvis Vest-, Sør- og Østlandet. Intervjuene ble gjort på den enkeltes hjemsted. Jeg brukte en fast mal som utgangspunkt for intervjuene, men var åpen for at den enkelte samtale kunne ta sin egen vending. I snitt varte samtalene halvannen til to timer.

Intervjuene ble skrevet ut i etterkant, og sendt til informantene, som kunne kommentere og justere teksten. For å sikre anonymitet er navn og konkrete hendelser endret. Blant informantene er det åtte menn og to kvinner. I teksten framstår alle som menn. Dette skyldes at Sjømannskirken har sendt ut relativt få kvinnelige prester, og at det ville være enkelt å identifisere disse. I selve analysen og arbeidet med utskriving av manus bygger jeg på Steinar Kvaales (1997) og Pål Repstads metodiske overveielser (1998).

SUFFOLK: *Mitt første møte med St. Andrews var våren 2004. Familien var på ferie på sørøstkysten av England. Vi kjørte på lykke og fromme. Lot oss forføre av eksotiske veiskilt og grusete småveier. Slik havnet vi i Covehithe, en forblåst landsby langt utafor folkeskikken. En pub, noen sittebenker og en falmet telefonkiosk utgjorde et slags sentrum. Sammen med en kolossal kirkeruin.*

En gang var St. Andrews landsbyens stolthet. Med sine gotiske buer og høye hvelv vakte den oppsikt og beundring langt utenfor Suffolks grenser. I noen hundre år var St. Andrews et blomstrende kirkesenter. Under Cromwell på 1600-tallet ble den rasert av nidkjære puritanere, som mente at man priser Gud ved å rive det vakre. Glassvinduer ble knust og kirken omgjort til stall.

Landsbyfolket gav etterhvert opp den opprinnelige kirkebygningen. De gav imidlertid ikke opp kirken. Noen generasjoner seinere reiste de et lavmælt kapell - midt i ruinene av St. Andrews. Det står omgitt av ruvende, katedraltykke vegger, og minner om fordums storhet.

Denne vårdagen i 2004 var døra åpen, og jeg gikk inn. I kapellet luktet det mugg. Underlig hvor fort en varm sommerdag kan oppleves klam.

EI BØTTE KALDT VANN

Denne boka handler om Sjømannskirken. Den handler samtidig om en slags personlig oppvåkning. Dette siste høres kanskje pretensiøst ut, men i løpet av årene i England gikk det opp for meg at *folkekirken kan komme til å dø*.

Tidligere hadde jeg tenkt at folkekirken var en nærmest naturgitt størrelse. Jeg mislikte folk som maste for mye om "menighetsutvikling" og "kirkelige strategier", og jeg var raskt ute med å mene at for mye fokus på sånt kunne skape A- og B-lag blant de troende.

Årene i England gjorde imidlertid noe med meg. Jeg begynte å innse at hvis ikke stadig nye mennesker blir glade i lokalmenigheten, og tar Jesu ord om etterfølgelse på alvor, risikerer folkekirken å dø så sakte at den tror den lever.

Der. Nå har jeg sagt det. Jeg tror altså at folkekirken er en skjørere skapning enn enkelte ynder å tro. På sin stillferdige måte forteller kapellet i ruinen historien om kirkens utvikling i England. Har man sans for lange linjer, kan man også lese den som historien om kirken i Europa. Den handler på mange måter om en gradvis marginalisering, eller som den engelske teologen Bob Mayo sier det: I våre dager synes mange menneskers forhold til kirken å være preget av *vennlig likegyldighet* (Mayo 2004). Dette utsagnet kan underbygges med følgende tall.

OM Å STIKKE FINGEREN I JORDA: I 1950 var 67 prosent av den engelske befolkningen medlemmer av Church of England. Femti år senere var tallet redusert til drøye 20 prosent. Fra 1990-2000 gikk antall døpte ned med 24 prosent. Konfirmanttallet sank med 43 prosent i samme periode, og nesten hvert tredje barn og ungdom ble borte på ti år. Statistikeren Bob Jackson beskriver situasjonen som en demografisk bombe (Jackson 2003).

Jeg trøstet meg med at dette var engelske tall, og at det ikke var sammenlignbart med situasjonen i Norge. Jeg ble imidlertid overrasket da jeg oppdaget at tendensen i Svenska Kyrkan langt på vei var den samme som i Church of England. I 1970 døpte 80,6 prosent av den svenske befolkning sine barn. I 2004 var tallet redusert til 68,5 prosent. I 1970 konfirmerte 80,7 prosent av svenske tenåringer seg, mens i 2004 var dette tallet 37,6 prosent (Hesselberg 2006).

Den som måtte mene at folkekirken er en uutryddelig størrelse, kan risikere å framstå som rørende naiv. Hvem tar sjansen på å hevde at en lignende utvikling er utenkelig i Norge i løpet av få tiår? Jeg begynte å tenke på venner og familie, hvem som er aktive i kirken, hvem som velger å døpe sine barn osv – og jeg sammenlignet med foreldregenerasjonen foran oss. Tallene viste en tydelig tendens.

MØTE MED LEVANTEN: Nå skal man ikke se seg blind på statistikker og tomme ruiner. Det er heller ikke slik at alt kan måles og veies i Guds rike, eller at alt var bedre i en eller annen fjern fortid, da "alle gikk i kirken". Nostalgi er en sinnsstemning man bør omgås med varsomhet. Man trenger imidlertid ikke være profet for å innse at kirken i England, Sverige og Norge, ja, kirken i vesten, står overfor store utfordringer.

Det er for så vidt ikke noe nytt. Kirken har 2000 års erfaring med krise, og den har på sin vei gjennom historien vist en betydelig omstillingsevne. Våre mødre og fedre i troen innså at for å være tro mot evangeliet må kirken være villig til å forandre. *Forandre for å bevare.* Luther nedla f. eks et revolusjonerende arbeid ved å oversette Bibelen til tysk, slik at folk kunne forstå det de hørte. På samme måte må kirken i vår tid tolke Skrift og tradisjon, og inspireres til språklig og kulturelt oversettelsesarbeid.

I sine beste øyeblikk har kirken, med Den hellige ånds hjelp, klart dette. I lykkelige stunder har kirken framstått som en dynamisk kraft som har utfordret, bekreftet og transformert mennesker i alle samfunnslag – med gudsriket for øyet. Andre ganger har den simpelthen visnet bort.

Den britiske forfatteren William Dalrymple beskriver en slik historisk prosess. I sin fascinerende reiseskildring *I Skyggen av Bysants* forteller han om en reise i fotsporene til munken Johannes Moscho (Dalrymple 2003). Moscho foretok i år 578 en pilegrimsreise gjennom det bysantiske keiserdømme. I det såkalte Levanten, områdene rundt dagens Tyrkia, Syria, Libanon og Egypt, hadde kristenheten sitt tyngdepunkt de første århundrene etter Kristus.

Nå står urgamle klostre og kirker tomme tilbake. Da Dalrymple foretok sin reise tidlig på 1990-tallet, var de kristne så godt som forsvunnet. De var dødd ut, blitt fordrevet eller absorbert av andre religiøse retninger. Nå finnes det kun små enklaver tilbake av det som engang var en blomstrende kristen kultur.

Den britiske forfatteren minner oss om det samme som ruinen i Suffolk: *folkekirken er ingen naturgitt størrelse*. Det var denne erkjennelsen som gjorde at jeg – noe motvillig, endte opp med å skrive denne boka. Jeg tror lokalt arbeid med menighetsutvikling er avgjørende for folkekirkens framtid i Norge.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hva er Den norske kirkes største utfordring?
- Hvordan kan menighetsutvikling bli noe som engasjerer på tvers av teologiske skillelinjer?

Når jeg ser bildet av "Hiawatha", tenker jeg på Peder Arntsen. Min kjennskap til han stammer primært fra gamle familiealbum. På gulnede fotografi ser oldefar alvorlig inn i kamera – de gjorde det på begynnelsen av 1900-tallet. Man skulle foreviges, og det gjaldt å holde pipa rett i munnen.

Peder Arntsen var seilskutekaptein, og levde store deler av livet til sjøs. Mens kona og barna gikk rundt juletreet hjemme i Brekkestø, feiret oldefar jul med mann og mus et sted i Nordsjøen. Mens oldemor Gunda rodde til Lillesand for å handle kaffe og sukker, losset oldefar tømmer i Surrey Quay Docks, London. Travle havner, fremmede språk – kanskje en tur på land for å slukke tørsten, før det bar til sjøs. Monotone dager, uker og år i åpent hav. Hva gjorde reisene med oldefar?

Hva gjør reisene med oss?

Møtet med det som er annerledes kan være utfordrende. Man ser sin egen arv med nye øyne. Man blir for eksempel utfordret på det lutherske og særnorske.

Per, tidligere sjømannsprest

REISEN SOM ÅPNER

OM Å VASKE BLIKKET: Avstand gjør noe med oss. Alle som har kikket ut vinduet på et fly og sett ned på et kjent landskap – for eksempel innflyvingen til Gardermoen, vet at ting ser annerledes ut fra høyden. Detaljene blir borte, og man legger merke til de store linjene. Man ser Glomma som snor seg gjennom korngule Romeriks-åkre, og i det flyet går inn for landing registrerer man at vogntog ser forbløffende små ut der de jager oppover E6.

Jeg tror jeg lærte det i filmen "Dead Poets Society", viktigheten av å øve seg på ulike ståsted. Robin Williams spiller en uortodoks lærer på en amerikansk kostskole. Han får elevene, om enn noe motstrebende – de er fra dannede hjem, til å stå *oppå* pultene. Derfra ser tilværelsen annerledes ut, insisterer Williams. Fra toppen av pulten kan man se ting man ellers ikke legger merke til. Når vi får avstand til ting, ser vi dem i et annet lys. Nye muligheter åpnes opp. Vi finner utallige fortellinger om det. Odyseens reise er et klassisk eksempel, likeså amerikanske road-movies (De Botton 2006).

I vår sammenheng er Bibelen det naturlige utgangspunkt for refleksjon rundt reisen. Historien om Abrahams vandring og utferden fra Egypt forteller om avgjørende vendepunkt i Israelfolkets liv. Det er under en reise at de to Emmaus-vandrerne kommer i prat med Jesus, og får en ny erkjennelse av hvem den fremmede er. Den etiopiske hoffmannen, en evnukk, blir døpt av Peter og Johannes mens han er på pilgrimsreise til Jerusalem. Og Paulus sin omvendelse skjer på veien til Damaskus. Skriften framstår påfallende ofte reisen som et sted for oppvåkning og reorientering.

MØTE MED DET FREMMEDE: Det er interessant at kimen til det som etter hvert ble Sjømannskirken – Norsk kirke i utlandet, ble også lagt under en reise. I 1863 møttes pastor Johan C. H. Storjohann og styrmann Jørgen Johannesen i havnebyen Leith, Skottland. Samtalen mellom de to åpnet blikket til den unge presten. Mange av sjøfolkene levde under elendige forhold, og Storjohann ble utfordret på hvordan kirken kunne møte disse utfordringene. Andre halvdel av 1800-tallet var en tid preget av organisasjonsbygging og folkebevegelser, og Storjohann ble inspirert til å dra i gang det som fikk navnet *”Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for Skandinaviske Sømænd i fremmede Havne”*. Stiftelsen fant sted i et lysthus i Bergen 31. august 1864 (Wassberg 1964).

Reisen og møte med folk i utlendighet satte dype spor i Storjohann. Flere av oss har erfart det samme. Reisen gjør at man lettere skifter mental klimasone – det er som man får vasket blikket (Skårderud 2004).

Dette er en erfaring sjømannsprestene jeg har intervjuet reflekterer over. Tilbake til Norge tar de med impulser fra ulike tradisjoner. De har fått andre perspektiv på hjemlige forhold, og dette *utenfrablikket* tror jeg kan utgjøre en viktig ressurs.

STØRRE BEVISSTHET OM KONTEKST: ”Møtet med det som er annerledes er utfordrende. Man ser sin egen arv med nye øyne”, sier tidligere sjømannsprest Per. Han har bodd mange år i utlandet, og har blitt oppmerksom på i hvor stor grad det lutherske og særnorske preger han. Dette ble han først oppmerksom på i en fremmed setting. Det er som det selvfølgelig blir mindre selvfølgelig når det kontrasteres mot en annen virkelighet.

”Man går inn i bibeltekstene på en ny måte. Man leser dem i lys av konteksten man er en del av”, sier Per. Han er åpen på at årene i utlandet førte til at troen ble utsatt for erfaringer, som gjorde at han måtte stille nye spørsmål. ”Plutselig står man midt i en

kulturell smeltedigel, det er mye nytt og annerledes, men så oppdager man dette fantastiske at Gud lar seg forflytte. Han er ikke avhengig av mitt hjemlige miljø”.

TROEN SOM VANDRING: Per gir uttrykk for at utenlandsoppholdet har ført til at gudsbildet hans har blitt forandret. Årene i utlandet har også bidratt til at Per snakker om troen på en annen måte. Han kjenner seg mer hjemme i et teologisk språk som snakker om troen som en vandring, og han mener den kristne dypest sett er et vandringsmenneske.

Det å leve i utlandet samsvarer med en dyp eksistensiell virkelighet, mener Per. Reisen har bidratt til at han har tilegnet seg en rikere tro. Samtidig har årene ute ført til at han har blitt utfordret på dypet i seg selv. Møtet med katolikker og anglikanere har gitt han kontakt med en tradisjon, som hans egen bakgrunn hadde lite syn for.

I norsk lavkirkelig miljø, som har gitt viktige impulser til Pers trosliv, har mye forkynnelse hatt ensidig fokus på den enkelte sjels frelse. Dette har ført til det Per opplever som en teologisk *reduksjonisme*, som har lite å si om Gud som skaper og livet i denne verden. For Per har imidlertid nettopp det *jordnære* og *sanselige* blitt stadig viktigere. Han ser ikke på det materielle som noe som ligger utenfor troens rom.

"Det hellige og det menneskelige hører sammen, og dette var noe som slo meg på sjømannskirka: Det var tilsynelatende så kort vei mellom de to. Det var noe så godt og sterkt ved det, og jeg ble veldig opptatt av at gudstjenesten må være knyttet til livet. Vi hadde for eksempel alltid kirkekaffe etter gudstjenesten, og jeg oppdaget at man kan ikke bare spise kakestykket i full fart. Du må ha tid til å snakke. Det er like viktig som det åndelige", sier Per.

INKARNASJONEN SOM NØKKEL: Tilbake som prest i Norge insisterer han nå på at menigheten har fast kirkekaffe, helst med hjemmebak, og han har innført 17. maifrokost i kirkestua. Dette handler for Per om at tro og liv må knyttes sammen. Han

mener at Den norske kirke har sin del av ansvaret for at kristendommen framstår som atskillig mindre livsnær enn den var i sin opprinnelige tapning.

Per tror at manglende teologisk bevissthet om hva det vil si at Gud ble menneske, har ført til at mange kristne strever med å koble de forskjellige sfærene i livet. Troen blir kanskje noe som knyttes til søndag formiddag klokka elleve, eventuelt til bryllup eller begravelser. Dette er resultat av teologisk utarming, mener Per. Når man nedtoner inkarnasjonen betydning – Guds omfavnelse av alt det skapte, står troen i fare for å bli forvist til et departement i tilværelsen, som ikke integreres i livet for øvrig. Man river fra hverandre det som hører organisk sammen, troen og livet i Guds verden.

Det er denne splittelsen som John Drane beskriver som kirkens ulykksalige affære med moderniteten (Drane 2000). Den engelske teologen mener den vestlige kirken ikke har tatt inkarnasjonen på alvor. "Ordet har ikke blitt kjød, men ord", hevder Drane. Som en av modernitetens siste skanser legger kirken overveiende vekt på det kognitive, det rasjonelle – utredninger og meninger, mens det postmoderne mennesket er opptatt av erfaringer, følelser og det sansbare. Den kristne kirke forholder seg til en ytre autoritet, Bibel og bekjennelse, mens samtiden er opptatt av den enkeltes frihet og menneskets indre autoritet (Woodhead 2006).

Mange mennesker er likefullt søkende og åpne for at det finnes en transcendent dimensjon i tilværelsen. Det er stor interesse for alternativ spiritualitet; guddommelige energier og sjelevandring. Denne lengselen etter noe *mer* fører imidlertid bare i beskjeden grad til at den enkelte engasjerer seg i forpliktende fellesskap. Mange bærer på en grunnleggende skepsis til det de opplever som autoritære maktstrukturer. Få søker følgelig den institusjonelle kirken. Resultatet blir en individualisering og anonymisering av troen, det Grace Davies omtaler som "tro uten tilhørighet" (Davies 1994).

MANGLENDE FELLESSKAP: Per mener han observerer dette i bydelen der han arbeider, og nettopp fellesskapsdimensjonen ved den kristne tro har blitt stadig viktigere for han. Per mener dette henger sammen med erfaringer fra sjømannskirka. Ute handlet mye av hverdagen om å bygge relasjoner, og han har tatt med dette perspektivet til Norge. Per tror nemlig ikke lengten etter fellesskap er begrenset til mennesker i utlandet. Han mener mangel på stabilitet og varige relasjoner preger samfunnet generelt.

”Når kirken bekjenner troen på en treening Gud, en guddom som i sitt vesen er fellesskap, må dette få konkrete utslag for kirkens arbeid. Hva gjør den lokale kirke for å bygge relasjoner i nærmiljøet?” undres Per. Han har opptatt av at kirken må framstå som et raust fellesskap, og han har valgt å engasjere seg i lokalmiljøet. Per er for eksempel aktiv i historielaget, og har gjennom dette kommet i kontakt med mange såkalte kirkefremmede.

”Kirken må lytte seg inn på den åndelige lengsel, og møte denne med en autentisk kristen tro – når den søkende er klar”, sier Per. Han er opptatt av at kirken må tenke langsiktig når det gjelder å gi mennesker frimodighet til å gå inn i helligdommen. I første omgang er det viktigste at folk blir tatt godt i mot når de kommer, tror han.

”Derfor står jeg alltid og hilser på folk etter gudstjenester og begravelser. Trykker de i hånda. Jeg har en kollega som ikke liker det. Hun sier at hun ikke vil stå i døra for å smiske for å få takk. Men for meg handler det ikke om det. For meg handler det om at folk skal få møte et ansikt, og dette var noe som jeg fikk innprenta på sjømannskirka – det å ta kontakt.”

JORDNÆR FROMHET: Gjennom årene som sjømannsprest har Per utviklet en tro som kan minne om det Ola Tjørhom omtaler som *materialistisk spiritualitet*. Dette er en fromhet som fokuserer på det enkle og jordnære, som tar utgangspunkt i troen på Gud

som skaper og opprettholder, og som ser på inkarnasjonen som den grunnleggende tolkningsnøkkel for det kristne liv i verden.

Tjørhom er opptatt av at den kristne tro først og fremst er *liv*, ikke et sett med meninger. Han mener kirken må hjelpe folk til å finne en bærekraftig fromhet, noe man kan ta med på bussen, på jobben og i de daglige sysler uten at det krever en åndelig konsentrasjon som bare de frommeste makter å mobilisere. For Tjørhom utgjør *gudstjenesten* og *sakramentene* selve ryggraden i en slik spiritualitet. Han understreker fellesskapets betydning, og det konkrete gudsnærvær i brød og vin (Tjørhom 2005).

Dette er en teologi vi ser trekk av hos Per. Han er opptatt av troen må være konkrete og sanselig, og han gir uttrykk for at Sjømannskirken har tradisjon for denne type fromhet. Per snakker om betydningen av *håndtrykk*, *kirkekaffe* og *hverdagslige samtaler*. Og det er i gudstjenesten hans identitet som kristen ligger.

”Den første tiden tilbake i Norge var jeg opptatt av å engasjere meg i all verdens aktiviteter. Jeg ville vise at prester ikke var sånne grå mus”, sier Per. Nå advarer han mot å spre seg på for mye. ”Etterhvert har jeg oppdaget at identiteten min ligger i det å feire gudstjeneste. Det er så mange andre som kan være kulturarbeidere. Det er så mange andre som kan være sosialarbeidere. Det er viktig at prestene er prester”, sier Per.

Dette er en holdning som muligens går på tvers av det bildet enkelte har av Sjømannskirken. Myten vil ha det til at sjømannspresten er mer komfortabel med vaffelsteiking enn teologi. Per lar seg ikke plassere i en slik bås. Han understreker at tida ute har gitt han en horisont som går utover det lutherske.

”Økumenikk blir noe mer enn skrivebordsteologi når man møter folk ansikt til ansikt”, sier Per. Han hadde økumenisk erfaring fra tiden hjemme i Norge, da som representant

for en majoritetskirke. Årene ute har gitt han en opplevelse av hva det vil si å være i minoritet. Dette rollebyttet tror han har gjort han bedre rustet til tverrkirkelig samarbeid. Man blir mer oppmerksom på hvordan trossamfunn utenfor Den norske kirke kan oppleve statskirken, tror Per. Det er noe med å ha erfart opplevelsen av å være utenfor på egen kropp.

TENNISSKO PÅ AMBASSADEN: Per understreker at det å flytte til utlandet medfører utfordringer på ulike plan, både teologisk og kulturelt. Følelsen av det å ikke mestre kodene, det å bli fratatt sin kulturelle kapital, er noe flere av prestene kommenterer. Språket blir av enkelte beskrevet som en barriere, dette gjelder særlig de som har vært i ikke-engelsk-talende land. Det tar også tid å gjøre seg kjent med koder og forventninger i møte med norske kolonimiljø.

Rune husker den dagen han stilte på sitt første ambassademøte iført t-skjorte og hvite joggesko. Alle andre kom i dress. "Du kan si jeg har fått en ny forståelse av hva det vil si å være innvandrer", sier Rune. Han er opptatt av at årene i utlandet har ført til at han i større grad er opptatt av hvordan Den norske kirke tar imot nye landsmenn. I denne sammenheng kan kirkelige medarbeidere med utenlandserfaring være en viktig ressurs, mener Rune. De har selv erfart hva det vil si å skulle etablere seg i utlendighet, og kan lettere identifisere seg med innflytteren.

Rune er opptatt av at møtet med "den fremmede" er et sentralt bibelsk tema. I Det gamle testamente blir Israelsfolket gjentatte ganger minnet om at de skal elske innflytterne, "for dere var selv innflyttere i Egypt". I 1. Mosebok fortelles det at Abraham fikk besøk av tre fremmede – og det viser seg at det var Herren selv som gjestet Abraham. Det samme tema går igjen i Det nye testamente. "Glem ikke å være gjestfrie, for på den måten har noen, uten selv å vite det, hatt engler som gjester", skriver Hebreerbrevets forfatter. Og i domsteksten i Matteus-evangeliet spiller nettopp møtet med den fremmede en avgjørende betydning.

Rune er opptatt av at kirken må løfte fram denne type tekster. Årene i utlandet har gitt han en grunnleggende solidaritet med den som kommer utenfra. Han tror også at mange etniske nordmenn kan føle seg tilsvarende fremmedgjorte i møte med norske menigheter. De vet ikke når de skal sitte og stå eller oppføre seg under nattverden. Det er noe med å ikke glemme hvordan det er å komme med hvite tennissko på ambassaden, sier Rune.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hva er styrker og svakheter ved ulike tradisjoner i norsk kirkeliv?
- Hvordan kan man legge til rette for det Ola Tjørhom omtaler som "en materialistisk spiritualitet"?

- *Har du noen erfaring fra kirka hjemme?*

- Det er vel helst julaften det. Og så bryllup og begravelse og sånn. Mer har det ikke vært tid til (...). Men jeg er jo døpt og sånn. Jeg er egentlig ikke aktiv, men på papiret står det at jeg er kristen... Men jeg har ikke noe kjempestandpunkt. Det er så mange spørsmål – jeg blir egentlig litt sprø av å tenke på det, om det er noe utenfor universet (...). Men jeg er glad i jula. Det blir liksom ikke jul uten at julegudstjeneste. Og jeg kikker stadig opp på himmelen, tenker på besteforeldrene. Og jeg vil døpe barna mine, og få en prest til å gifte meg... Jeg er en splitta personlighet. Jeg tror ikke bare det gjelder meg”.

- *Hvordan opplever du sjømannskirka?*

- Sjømannskirka er et samlingssted for nordmenn. Det er ikke bare en kirke. Mer et slags samfunnshus, som alltid er åpent. Hjemme er kirkene stengt.

Samtale med Eskil, student i London (Mosdøl 2006)

Det går i rosemaling, Krogenes-møbler og kjøttkaker. Det blir til at man dynger på med det norske man har.

Kjartan, tidligere sjømannsprest

NORSKDOM OG KRISTENDOM

Da jeg fikk jobben som kapellan i London, tenkte jeg at det skulle bli fantastisk å komme til England. Og det ble det for så vidt. Men jeg innså snart at mitt London-opphold var av en spesiell karakter sammenlignet med nordmenn flest.

De bodde i London på ordentlig. De måtte ordne bank, leilighet, jobb og forsikring på egen hånd. Dersom flisene i dusjkabinettet sprakk, måtte de ringe huseieren for å forklare på engelsk hva som hadde skjedd. Jeg ringte vaktmester Steinar. Han kom fra Fitjar og snakket norsk.

Sånn var det med alle kollegene. Vi prata norsk. Nesten alle som kom på sjømannskirka, gjorde det samme. Maten var norsk. Og avisene. Fiskebollene og brunosten. Det hendte at jeg ble så overveldet av alt dette norske, at jeg måtte bort til Themsen for å minne meg selv om at jeg faktisk var i London.

Etter hvert som jeg ble kjent med kolleger på sjømannskirker verden over, skjønnte jeg at dette langt på vei var en felles erfaring. Som sjømannsprest framstår man som den norske stammens innerste vokter. Sjømannskirken har nordmenn i utlandet som sin målgruppe, og denne avgrensingen kan føre til en form for ghettotilværelse.

BOLETILVÆRELSE: "Det blir lett til at man lever i en boble", sier Kjartan. Han forteller at sjømannskirka ble den aksentilværelsen snurret rundt 24 timer i døgnet. Kjartan mener det knapt finnes noe så norsk som en nordmann i utlandet. "Man ser det på

kirkene. Det går i rosemaling, Krogenes-møbler og kjøttkaker i bruns saus. Det blir til at man dynger på med det norske man har. Det gjelder særlig de som har bodd lenge ute”, sier han. Det religiøse og det etniske glir over i hverandre, og det kan være vanskelig å si når det ene begynner og det andre slutter.

KREVENDE BALANSE: Denne blandingen av norskdom og kristendom representerer en utfordring for Sjømannskirken som det snakkes lite om, mener Kjartan. Dersom det religiøse knyttes for nært opp til det nasjonale, frykter han at Gud kan framstå som en ytterste garantist for velferdsstaten. Og hvor ligger lojaliteten når organisasjonen stilles på valg mellom brukergruppens forventninger og kirkens selvforståelse?

Dette er spørsmål som har relevans, ikke minst siden Sjømannskirken i økende grad finansieres gjennom statlige midler. Kjartan gir uttrykk for en spenning knyttet til det han mener er Sjømannskirkens viktigste oppgave, og det enkelte brukergrupper oppfatter som kirkas primærfunksjon.

”For mange er Sjømannskirkens rolle først og fremst en norsk møteplass. Det etniske er inngangsbilletten til fellesskapet”, sier Kjartan. Denne dyrkingen av det norske, opplevde han til tider problematisk. For hva skiller Sjømannskirken fra en hvilken som helst annen klubb for nordmenn i utlandet?

Kjartan er opptatt av at det å være kirke handler om å dele evangeliet. Han stiller spørsmål ved om det ofte er lettere å snakke om norsk identitet og tilhørighet enn om Jesus. ”Jeg likte i grunnen det gamle navnet vårt, Sjømannsmisjonen, bedre”, sier Kjartan. Det fokuserte mer på dette med misjon. Han mener det er avgjørende at Sjømannskirken har fokus på å formidle kristen tro, så vel som tilhørighet og trivsel.

BITTERSØT NOSTALGI: Dette handler om en identitet som stikker dypere enn etnisitet og geografisk fødeland, tror Kjartan. Han snakker om hjemlengselens bittersøte nostalgi (Bauman 2006). Dette er et fenomen man gjenfinner i mange eksilmiljø. De får

preg av det Thomas Hylland Eriksen kaller *kulturelt etterslep*. Man vil kunne finne utvandrer miljø i USA der norske dialekter er bedre bevart enn hjemme i Norge – hundre år senere (Hylland Eriksen 1993).

For egen del ble jeg fascinert av en nordmann i London som konsekvent snakket om "televisjonen". Hans mentale kart var i stor grad preget av 1960-tallets kulturelle landskap, og han var lite begeistret for nye salmer. Han var en godt voksen forretningsmann med sans for tekniske nyvinninger, men metropolens flyktighet ønsket han å kompensere for med nasjonal tradisjonsbevissthet.

Dette er en interessant kombinasjon. Det kan virke som oppbrudd og eksiltilværelse fører til to parallelle bevegelser. *Reisen* representerer nye muligheter, samtidig som den også kan føre til en form for mental svimmelhet (Skårderud 1998). Dette kan man imidlertid kompensere for med det trygge og kjente. For mange nordmenn i utlandet representerer Sjømannskirken en slik sone, et sted der man til kan hvile i en gitt identitet. Man er norsk, og trenger ingen øvrige påskudd for å komme på kirka og spise vafler.

Dette gitte kan oppleves befriende. Samfunnet ellers er preget av sterke ideal om å realisere seg selv, utvikle selvstendighet osv. Dette monotone fokus på *selvet* kan imidlertid bli et krevende og ensomt prosjekt, hvor individet i begrenset grad kan støtte seg på tradisjon og felleskap (Berger 1967). I denne sammenhengen kan Sjømannskirkens være en motvekt, en aktør som formidler identitet og tilhørighet som noe man er bærer av, uavhengi prestasjon.

NÆRHET OG DISTANSE: Den hjemvendte sjømannspresten Nils setter ord på dette forholdet. I utlandet trenger man det norske på en annen måte, mener han. "Man flytter ut, begynner på null og har lite å støtte seg til. Dette gjør at man stiller færre krav til omgivelsene, så lenge de representerer noe kjent".

Det at avstand skaper nærhet, opplevde jeg selv da jeg som student traff to trøndere under et opphold i Sør-Afrika. Vi hadde aldri møtt hverandre, men på Table Mountain i Cape Town, tusenvis av mil hjemmefra, var det som å møte slektninger. Det hadde vært noe ganske annet om vi hadde møttes i Frognerparken.

Denne paradoksale opplevelsen av nærhet, bare man er langt nok hjemmefra, kan bidra til å forklare hvorfor Den norske kirke ikke trekker folk på samme måte som Sjømannskirken. I Norge har man ganske enkelt ikke det samme behov for treffe nordmenn. I utlandet skjer det imidlertid en endring av etablerte kriterier for hvem man normalt omgås.

I en norsk kontekst vil en akademiker fra Asker ha mer til felles med en engelsk kollega enn med en trailersjåfør fra Hokksund. I utlandet kan dette bli ganske annerledes. Mange som besøker Sjømannskirken underkommuniser flere av de identitetene de er bærere av til daglig. Det er ikke så viktig om den ene er hjemmeværende og den andre arbeider innen oljeindustrien, så lenge begge kommer fra Vestlandet. Man overser forskjeller som ellers er bestemmende for hvem man omgås.

Dette kan skyldes at mange nordmenn i utlandet betrakter seg som en *homogen enhet*, og kjenner på et grunnleggende felleskap til tross for åpenbare forskjeller. Denne mekanismen drar Sjømannskirken nytte av. Gjennom det Nils omtaler som en blanding av norskdom og kristendom etableres et møtested som oppleves trygt og kjent.

ET CASE FRA LONDON: Studenten Eskil kan stå som representant for dem som har oppdaget hvor viktig tilhørighet kan bli. Etter flere år i London, har han til sin forbauselse oppdaget at Sjømannskirken har blitt hans viktigste sosiale arena.

De første årene i England var han nesten ikke sammen med noen norske. Men nå synes han det er godt å treffe landsmenn, forteller Eskil. Med tiden har han fått andre behov, og nå bruker han kirka regelmessig. Det hadde vært utenkelig i Norge, sier Eskil.

Han uttrykker ambivalens i forhold til kirken hjemme. Ute er han imidlertid opptatt av å få bekreftet sin norske identitet, og det får han på kirka.

Møtet med Sjømannskirken har samtidig eksponert han for det åndelige. Selv om Eskil betrakter seg som nøktern, er han åpen for at det finnes noe mer, og han synes han har truffet overraskende mange normale kristne på sjømannskirka. Han nøler likevel når han blir spurt om han er kristen. Til det hefter det for mye med betegnelsen. Det hender han slenger innom en og annen gudstjeneste, og Eskil forteller med en viss stolthet at han er i ferd med å bli kirkevert.

SOSIALE ROM: Eskils historie handler om en ung nordmann som er opptatt av tilhørighet, og som gjennom kontakten med Sjømannskirken har fått et noe mer bevisst forhold til en slumrende barnetro. Lignende historier kan de fleste av sjømannsprestene fortelle om. Nils forklarer fenomenet med at mange nordmenn i utlandet er tatt ut av sin vante livssammenheng. I en ny livssituasjon har det stor betydning å bli sett og bekreftet av en sammenheng som er større enn en selv.

Kristian, som også er tidligere sjømannsprest, tror dette samtidig handler om sosiale mønster, og hvilke rolle den enkelte inntar i ulike sammenhenger. Ute er man ikke belastet av sin egen forhistorie, mener Kristian. "Ute er den enkelte mer fri. Jeg snakka nylig med en som hadde gått mye på sjømannskirka, også på gudstjeneste, men hjemme i Norge ville han ikke gå fordi naboen kunne se ham. Ute blir man ikke sett i kortene på samme måte som hjemme. Jeg tror det ligger noe der", sier Kristian.

Han tror Sjømannskirkens ulike roller, det at den fyller både sosiale, kulturelle og åndelige behov, gjør at terskelen for å stikke innom er lavere enn hjemme i Norge. Sjømannskirken fyller funksjoner som man i et vanlig norsk nærmiljø finner fordelt på en rekke lag og foreninger. Kristian mener dette er Sjømannskirkens styrke. Kirka har flere arenaer å spille på, og framstår som et *mangetydig tegn*. Den som besøker

Sjømannskirken kan velge hvilke aspekt man betoner, om det er det norske, det sosiale, det åndelige – eller en blanding av alle tre.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Livet på en sjømannskirke kan bli preget av en "bobletilværelse". I hvilken grad gjelder dette kristne miljø generelt?
- Hva er den viktigste grunnen til at mange som går til gudstjeneste i utlandet ikke gjør det hjemme i Norge?

"Hiawatha" henger over syltetøyskåla. Hun går for fulle seil ut fjorden. Eller er hun kanskje på vei hjem? Hjem til Kragerø? Av og til tror jeg det siste, og jeg tenker at de små fyrstikkmennene som står på dekk, de speider. En i masta har ropt land i sikte, og nå myser de innover.

Hva farer gjennom hodene på de som står der? Har jentungen lært å gå? tenker kanskje styrmannen. Venter kjæresten? undres dekksgutten – han har kjøpt silkelommetørkle i Antwerpen. Hva har egentlig skjedd mens de har vært borte?

De der hjemme har knapt hørt om ekvator, langt mindre gått havnelangs i Santos. Det er rart med det. Man kan komme hjem, og likevel føle seg fremmed. Og hvor er egentlig hjemme?

Her er små forhold, noen navn går igjen og folk er ikke interesserte i den erfaringen vi sitter på. Ikke i kirkelig sammenheng heller. Klart det er litt nedtur.

Anders, tidligere sjømannsprest

HJEMKOMSTEN

Det er noe eget med å komme hjem. Som barn fornemmet jeg ofte en forventingsfull stemning i bilen når vi nærmet oss kjente trakter etter ferien. Vel framme husker jeg vi kartla rikets tilstand med forventningsfull spenning, og pappa var opptatt av hvordan tomatene stod i drivhuset.

Hakket mer dramatisk er det å komme hjem etter år i utlandet. Etter som nordmenn har blitt stadig mer mobile, kjenner mange den gryende følelsen av ambivalens som kan fylle en i forbindelse med hjemkomsten. Er det her jeg hører til? Var det dette jeg lengtet etter?

BEGYNNE PÅ NYTT: "Det var en stor overgang å komme tilbake til Norge. Etter mange år i storby flytta vi hjem. Hjem til ei urban bygd. Vi kjøpte hus usett. Her er små forhold, noen navn går igjen og folk er ikke interesserte i den erfaringen vi sitter på. Ikke i kirkelig sammenheng heller", sier Anders. Han og familien har vært ute i en årrekke.

"Jeg er merka for livet – i positiv forstand. Det var en enorm rikdom å få være sjømannsprest", sier Anders. Han er en av mange sjømannsprester som har opplevd utestasjoneringen som en opptur. Han er samtidig blant dem som har fått erfare at hjemkomsten kan være som å få døra i fleisen. "Da jeg søkte stilling i bispedømmet følte jeg meg som et kort fra en annen kortstokk. Jeg måtte begynne på nytt. Ta det jeg fikk", sier Anders.

FREMMEGJØRING: Anders mener han har blitt forbigått i flere søknadsprosesser, og at årene ute ikke teller blant dem som ansetter i menighets- og bispedømmeråd. "Jeg var naiv", sier han. "Jeg trodde det å være prest ute og hjemme var likt, men det er det ikke". Anders mener det han kaller den nye ansettelsespraksisen med å vektlegge personlig egnethet favoriserer de som kjenner de rette folkene. Dette fører til at den som ikke har hatt mulighet til å pleie nettverk, kommer dårligere ut, tror han.

For Anders har hjemkomsten på flere måter ført til en opplevelse av fremmedgjøring. I tillegg til tap av en spennende jobb, har han mistet en rolle og et kollegafelleskap han trivdes svært godt i. Hjemme i Norge seiler han ikke lenger under sjømannsprestflagget. Han opplever seg som *forhenværende*. Den store sorgen er likevel knyttet til opplevelsen av at Den norske kirke ikke har bruk for erfaringene hans. Anders regner seg som en ressursperson, men kjenner seg marginalisert.

FRAVÆR AV RESPONS: Mange som har bodd i utlandet vil kunne nikke gjenkjennende til denne type erfaringer (Christensen 1996). Utenlandstilværelsen bidrar til at den hjemkome ser ting – også i kirkelig sammenheng, med andre øyne. I teorien vil de fleste organisasjoner være opptatt av å gi rom for slike erfaringer. Det å faktisk gi plass til disse kan imidlertid være en krevende samhandlingsprosess.

Anders sier han var bevisst på at han som ny prest måtte bli kjent med menigheten hjemme, og ikke overkjøre trofaste travere. Samtidig mener han at den bestående kulturen må gi rom for nytenkning. For å få til et godt samarbeid kreves klarsyn og raushet fra begge parter, samt en opplevelse av at man trekker i samme retning.

Anders har erfart det motsatte. Han beskriver en arbeidssituasjon der han blir møtt med sanksjoner og taushet når han foreslår nye tiltak. Selv opplever han menighetsfelleskapet som lukket. Responsen fra de kirkefremmede har imidlertid vært god.

VANSKELIG PRIORITERING: Nettopp dette, vektleggingen mellom de ulike gruppene i menigheten, har vært en stor utfordring, forteller Anders. Han er opptatt av folk flest, mens hans nærmeste overordnede og menighetsrådet har fokus på kjernetroppene.

Med dette berører Anders en klassisk konfliktlinje i norsk kirkeliv, forholdet mellom den brede folkekirken og det mer aktive trosfelleskapet (Hegstad 1996). Årene ute har gitt Anders mange møtepunkt med den første gruppen, og han har i økende grad blitt opptatt av mennesker i kirkens randsone. "Det finnes så mange som har et ulykkelig kjærlighetsforhold til kirken. Det finnes så mange som tror på både Gud og Jesus, men de våger ikke å kalle seg kristne. Mange snakker om å senke tersklene. Noe annet er å faktisk gjøre det", sier Anders.

Ute har han i mange år vært drevet av visjonen om at stadig flere skal få frimodighet til å definere seg innenfor det kristne felleskap. Han har vært opptatt av oppsøkende arbeid, relasjonsbygging og utradisjonelle metoder. Hjemme er det imidlertid lite rom for å gjøre ting annerledes. Anders mener menighetskjernen er seg selv nok. "Men disiplene ville vise dem bort, står det. Jeg er redd det er det vi har gjort i 2000 år. At vi har brukt så mye av energien på å pleie dem som er innenfor, at vi glømt de andre", sier Anders.

EN LUKKET KULTUR: Han er opptatt av at kirken må framelske en kultur som inkluderer, og som er i stand til å møte folk med entusiasme. Han er samtidig oppmerksom på at han med sine gründeregenskaper kan virke utfordrende. "Det er mulig enkelte opplever meg truende", sier Anders. Han er likevel skuffet over holdningen han har blitt møtt med. Frustrasjonen stikker dypere enn til de lokale forhold. Anders er oppgitt over organisasjonskulturen i Den norske kirke, som han mener er preget av forsiktighet fra topp til bunn. Anders er klar på hva han ville si til bispemøtet, dersom han skulle få sjansen.

”Er det en ting jeg savner, er det dristighet. Den norske kirke kjører safe, safe, safe. Jeg synes det er fascinerende at den største investoren i verden, vår Herre, valgte Peter som leder. Han som nettopp hadde sviktet. Men vår Herre tok sjansen! Dette må da utfordre kirka hjemme. Hvordan tenker for eksempel menigheten om misjon? Man trenger da ikke reise til Madagaskar for å møte mennesker som ikke kjenner evangeliet. Det kan være naboen. Og hvordan møter kristenfolket våre nye landsmenn? Hva sier Bibelen om de fremmede? De blåeste kristne er nesten brune politisk!”

MANGLENDE KREATIVITET: Anders frustrasjon representerer en utfordring for Den norske kirke. Han mener mange norske menigheter er preget av manglende samhandling, dårlig kommunikasjon – og at det er vanskelig å bryte ned etablerte skillelinjer mellom ulike grupper av kirkemedlemmer. Disse fastlåste posisjonene mener Anders virker sementerende for lokalt kirkeliv. ”I hvilken grad finnes det rom for mennesker som tenker utenfor boksen og som utfordrer hegemoniet?” spør Anders. Han opplever at kirken i for stor grad er opptatt av trygghet, organisering og strukturer. I møte med det kirkelige apparatet blir han slått av hvor mye tid som går med til rådsstruktur og daglig drift. ”Det er noe med fokus”, sier Anders. ”Her hjemme blir det mye byråkrati og kontor. Fokus på brannsikkerhet og sånn”.

Anders er en av informantene som gir uttrykk for at hjemkomsten har fått preg av bitre undertoner. Anders opplever at han ikke blir sett. Det sammen gjelder flere av sjømannsprestene. Etter mange år i sentrale stillinger ute, kan dette rolletapet være vanskelig å takle. ”Det har jeg i alle fall lært; man skal være veldig varsom med snakke om erfaringer fra utlandet. Skal man få til noe nytt, må man lure det inn bakveien”, sier Anders.

DEN GODE HJEMKOMSTEN. Kjartan forteller en ganske annen historie. Han synes det var utelukkende positivt å komme tilbake til Norge og norsk kirkeliv. Kjartan har

tilbrakt store deler av sitt yrkesaktive liv i utlandet, og familien var forberedt på at det ville bli krevende å returnere. "Vi hadde hørt det kunne være vanskeligere å komme hjem enn å reise ut, men for oss gikk det bra. Vi snakket mye om det forhånd, ungene syntes det var kjekt, og vi har kommet til et veldig trivelig sted. Vi valgte å flytte til landsbygda. Norske byer er uansett små, og dette er et sted som ikke gir seg ut for å være noe annet enn det er", sier Kjartan.

Noe av det som skiller Kjartans hjemkomst fra Anders, er planleggingen av hjemkomsten. Kjartan og familien hadde tid til tenke over hva de ville, hvor de ville – og de hadde ikke behov for en rask retur. Etter mange år på ulike stasjoner, syntes de det var godt å få en mer permanent base.

"Nå føler vi i større grad at vi hører til. Ute blir det fort til at man lever i en ghetto. Det er så mye man ikke trenger å forholde seg til. Det er for så vidt deilig, men i lengden mister man noe. Man tar liksom ikke del i det lokale samfunnet. Dessuten er det nydelig å kunne språket", sier Kjartan.

Møtet med den lokale menigheten har også vært en positiv opplevelse. Kjartan synes det virker som norske menigheter er mer takknemlig enn det han var vant til. "Ute var det mer kravstore folk. - Jasså, er det bare en kake til kirkekaffen, og den duren der. Tilbake i Norge er det flere hyggelige tilbakemeldinger", sier Kjartan. Han synes heller ikke det skal så mye til før folk blir positivt overrasket.

FREMME I EGET LAND: Det er fascinerende å sammenligne Anders og Kjartan sine historier. De har tildels svært ulike erfaringer, noe som minner om at sjømannskirkene er forskjellige, norske menigheter er forskjellige og prestene er forskjellige. En ting synes imidlertid å være felles for de hjemvendte prestene. Returen til Norge innebære en læringsprosess for de som kommer tilbake.

Kjartan forteller at det var mye han hadde glømt, og som han måtte tilegne seg på nytt hjemme i Norge. Han hadde for eksempel glømt de norske friluftskodene. "Her om dagen skulle vi på tur, og jeg stilte opp i lave sko og med nistekorg. De andre kom med fjellsekk og Goretex-sko! Og jeg som er gammel speider", sier Kjartan.

Han synes også det er mye han må lære seg i møte med en norsk statskirkestruktur. "Det er mye som har skjedd mens vi har vært ute, mange endringer som jeg ikke var oppdatert på. Fra bispedømmekontoret har jeg heller ikke fått så mye informasjon. De sier hele tiden at det står på internett. Det er for så vidt en nyttig erfaring å måtte stille de dumme spørsmålene. Som prest treffer man stadig folk som føler seg i den situasjonen", sier Kjartan.

Han antyder at den norske presterollen er en noe annen en den han har tilegnet seg som sjømannsprest. Kjartan er for eksempel vant til å hilse på alle i rommet når han kommer et sted. Det gjorde han også på den første prostisamlingen han var på som fersk sogneprest i Norge. I etterkant gikk det imidlertid opp for han at han var den nye, og at det kanskje var de øvrige som burde tatt initiativ til å hilse? Det gjorde de ikke. Kanskje de tenkte at jeg tok prostens rolle, undres Kjartan. Han er usikker på de uskrevne regler, og i hvilken grad han irriterer sine nye kolleger.

NORSK NÆRSYNTHE: Utenlandsoppholdet ha også ført til at han stiller spørsmål ved enkelte ting som han opplever som *typisk norsk*. Han stusser for eksempel på hvordan ting kan komme ut av proporsjoner i politiske debatter. I norske nyheter framstilles det ikke sjelden som om Norge spiller en avgjørende rolle på den internasjonale arena. Fordømmer en norsk statsråd USAs utenrikspolitikk kan man få inntrykk av at amerikanerne skjelver. Det er imidlertid ikke opplagt at den samme saken har tilsvarende gjennomslagskraft i internasjonale medier, mener Kjartan.

"Jeg synes alt har en sær, norsk vinkling", sier Håkon, som selv har bodd i USA. "Det er noe med måten ting blir presentert på. Det er så navlebeskuende. Men dette er ting

man ikke kan snakke om her hjemme. Ved å bo i utlandet har man forspilt muligheten til å være kritisk til Norge. Det er omtrent som å kritisere svigerforeldrene dine. Sine egne kan man godt ta, men som svigersønn skal man passe seg”, sier Håkon. Som hjemvendt nordmann har han lite å gå på før han blir oppfattet som bedrevitende. Utenlandsoppholdet har ført til at han opplever seg som innenfor og utenfor på en gang.

LIMINALITET: Antropologen Victor Turner kan hjelpe oss til å tolke Håkons opplevelse. Turner hevder at det finnes grunnleggende mønster ved overgangsfaser i alle kulturer. Han skriver om *atskillelse, liminalitet og reintegrasjon* (Turner 1970). Atskillelsen innebærer at individet forflytter seg fra et punkt i den sosiale stuktur til et annet. Dette liminale innebærer kaos, og reintegrasjon er nødvendig for å få individet tilbake i folden.

Turners begrep gir mening i vår kontekst. Nordmenn som flytter til utlandet erfarer separasjon og atskillelse. Utenlandstilværelsen framstår som tvetydig. På den ene siden åpner den opp for stor frihet, samtidig som mange kjenner på lengselen etter ”noe å hvile pannen mot” (Jacobsen). Mange utenlandsnordmenn befinner seg både geoafisk og mentalt i det liminale, og bruker Sjømannskirken som en buffer og et hvilested.

Når man skal returnere til Norge står man så overfor reintegrasjon. Dette kan for eksempel innebære overgangsriter av typen ”slik-går-man-på-tur-i-Norge”. Dette medfører en avlæringsprosess av det som representerer kaos, for eksempel en unorsk turmentalitet. På kontinentet går man tur i parken, og man har i utgangspunktet ikke med matpakke og termos. Tilbake i Norge legger imidlertid turlivets uskrevne regler opp til at man skal gå tur på *fjellet*, eventuelt i *skogen*, og man skal gjerne svette før man skeier ut med en appelsin. Full reintegrasjon krever kulturell akklimatisering og bekreftelse av det man skal inn i.

Dette opplever Håkon utfordrende. Han står med ett bein i det norske og ett bein i det utenlandserfaringen har gjort han til. Han er ikke tilfreds med å gli motstandsløst inn den store norske fortellingen (Gullestad 2002). Håkon sitter på erfaringer som han ønsker å bringe med hjem til kirke- og samfunnsliv. I hvilken grad han vil lykkes, er avhengig av åpenheten i det miljø han kommer til, og Håkons evne til å bringe inn nye ideer – uten at jantelov og bygdedyr føler seg altfor tråkket på tærne.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hvordan kan man skape kristne miljø som er åpne for impulser utenfra?
- Hvordan kan man unngå at Den norske kirke blir navlebeskuende og utvikler teologisk nærsynthet?

Bildet av Hiawatha er beskjedent i størrelse. Den som går forbi legger knapt merke til de ørsmå skikkelsene som står på dekk og speider. Garvede sjøfolk som leser vær og vind. Blåser det opp til storm? Må storseilet reves?

Var det sånn Peder Arntsen stod da han oppdaget de forliste britene i 1897? De ble berget, og olderfar fikk en kikkert som takk for innsatsen. Selv mente Peder at det bare skulle mangle. Det lå innfelt i ryggmargen, en grunnleggende solidaritet med folk til sjøs.

Gjelder det samme kirkeskuta? Har mannskapet øye for folk i havsnød – eller er man primært opptatt av tilværelsen ombord? Og om man møter noen forblåste sjeler langt til havs, trenger man ikke lage noe styr av det. Man gir plass i båten og noe varmt i skrotten.

Det kunne vært meg -.

Sjømannskirkene kan være ganske forskjellige. Felles er at vi er opptatt av å nå mennesker for Jesus, og organisasjonen har et diakonalt fokus.

Oskar, tidligere sjømannsprest

KIRKENS TAUSE SPRÅK

EN BISKOP PÅ KNE: Leser man norske løssalgsaviser kan man få inntrykk av at kirken i stor grad består av overgripere, moralister og humørløse kranglefanter. Slik har media en tendens til å fremme og befeste stereotyper. Det interessante er at det finnes unntak. Noen kristne lag og organisasjoner utløser gode assosiasjoner – selv hos kritiske journalister. Frelsesarmeen er et klassisk eksempel.

Ord og utredninger finnes det mange av. Noen som faktisk går den annen mil, som smører matpakker til sultne og fikser husvære til hjemløse, er mer sjelden vare. Det kan faktisk synes som kjærlighetens lavmælte språk, i større grad enn mange møteuker og evangeliseringskampanjer, evner å tale til folks hjerter.

Det vakte stor oppsikt i engelske medier da erkebiskop av Canterbury, Rowen Williams, valgte å gjeninnføre fotvaskelse i forbindelse med påskefeiringen. Store deler av britisk presse hadde bilde av en knelende erkebiskop på forsiden. Han vasket føttene til en gjeng ungdommer, som hadde fått plass oppe ved alteret.

Det var et bilde som sa mer enn mange lærebøker om diakoni. Dette var ikke et bildet av maktkirken. Det var et bilde som minnet om Kristi bevegelse, og som mange journalister, ofte syrlige i sine holdninger til den anglikanske kirke, kommenterte forbløffede positivt.

EN TJENENDE KIRKE: Diakoni har alltid vært en sentral dimensjon ved den kristne tro. Den amerikanske historikeren Rodney Stark hevder at det var nettopp det diakonale som i sin tid la grunnlag for kristendommens framvekst i Romerriket (Stark 1997). I sin bok "The Rise of Christianity" beskriver han en kirke som gav de troende tilhørighet i små, omsorgsfulle fellesskap. Han tegner et bilde av en kirke der det diakonale og forkynnende hørte organisk sammen. Det var en kirke som var nær de svake og lidende, og et fellesskap som delte håpet om oppstandelsen og det evige liv.

Sjømannskirken har siden opprettelsen i 1864 hatt et ønske om å stå i denne tradisjonen. I organisasjonens formålsparagraf heter det at Sjømannskirken skal "fremme Guds rike". Formålet ønskes nådd "ved å forkynne Guds ord, forvalte sakramentene og praktisere kristen nestekjærlighet". Dette fokus på det *hele* mennesket har preget Sjømannskirken siden starten (Pettersson 2000).

Organisasjonen ble etablert for å "avhjelpe nødstedte blant våre sjøfolk", og siden Storjohanns dager har kirkas folk vært kjent for sine mange skipsbesøk. Stadig brukes det betydelige ressurser på oppsøkende arbeid blant norske sjøfolk, denne gruppen som gjerne omtales som Sjømannskirkens "første kjærlighet".

ENDRINGSKULTUR: Det som i strategidokumenter omtales som organisasjonens brukergrupper, har imidlertid endret seg atskillig de siste tiårene. Den store forskjellen er at dagens sjømannskirker forholder seg til en betydelig mer sammensatt størrelse enn det man før gjorde. Tidligere arbeidet organisasjonen under mottoet "Sjømannskirken følger handelsflåten". Den store utflaggingen på 1980-tallet førte imidlertid til at denne strategien måtte endres. Fra å ha fokus på norske sjøfolk har Sjømannskirken utvidet perspektivet. Nå handler det om "nordmenn i utlandet", og bredden av organisasjonens virksomhet har økt betydelig.

Dette gjenspeiles ikke minst i Sjømannskirkens stasjonsportefølje. En sveip gjennom de siste tretti års utvikling gir en rekke eksempler. I 1979 ble det opprettet prøvedrift ved

den første Sydenstasjon i Spania. Siden har Sydenstasjonene blitt sju i alt, og disse står nå for en betydelig del av Sjømannskirkens totale besøk. Studentprestetjenesten ble overtatt fra departementet i 1981, omtrent samtidig med at man begynte å sende ut Nordsjøprester til norske oljeplattformer. Nettkirken ble opprettet i 1999, og de siste årene har organisasjonen opprettet flere ambulerende stillinger. Det siste er at Sjømannskirken i 2008 opprettet en prestestilling knyttet til mannskap og reisende med danskebåten, og fortsatt er det drift ved mange av de klassiske sjømannskirkene.

STEDETS TEOLOGI: Denne utviklingen sier noe om kulturen i organisasjonen Sjømannskirken justerer kurs etter hvert som behovene melder seg. Oskar beskriver organisasjonens arbeidsmodell på denne måten:

”Vi begynner på noe, nærmest på magesfølelse, og tar teologien i etterkant. Sjømannskirkene kan være ganske forskjellige. Felles er at vi er opptatt av å nå mennesker for Jesus, og organisasjonen har et diakonalt fokus. Vi går på båtbesøk, lager gjestehus – forsøker å se behovet på de enkelte sted. Kanskje du kan kalle det en stedets teologi?”

Oskar setter ord på flere typiske trekk ved Sjømannskirken. Det er for det første lettere gjort enn sagt. Det finnes få teoretiske bidrag fra Sjømannskirken. Det praktiske har stått i fokus, og flere av prestene gir uttrykk for at kollegene i Norge har sett på dem som teologiske lettvektene.

Denne distansen til akademia og kirkelig byråkrati har samtidig hatt sine fordeler. Sjømannskirken har unngått å bli del av den svulmende rådsstruktur som preger Den norske kirke. I Sjømannskirken er det kultur for løse teltpluggere og lite byråkrati. Det trengs ikke lange utredninger og et ukjent antall høringsuttalelser før man setter i gang.

Oskar mener også det typisk for Sjømannskirkens er at man tar utgangspunkt i den konkrete situasjon. Man forsøker å identifisere behov, og innenfor gitte rammer har den enkelte sjømannskirke stor frihet. Organisasjonen har lang tradisjon for kontekstuell teologi, hevder Oskar. Han mener dette er et nøkkelbegrep i alt kirkelig arbeid, uavhengig hvor man arbeider. Det handler om å være lydhør for det lokale. Man må ta utgangspunkt i menighetens egenart og den kontekst man befinner seg i.

COUNTRY PÅ KIRKA: Dette er impulser som prestene har tatt med hjem til Norge. "Jeg er nok blitt atskillig mer opptatt av hva som fungerer de ulike steder", sier Sigurd. Etter mange år i Sjømannskirken har han blitt prest på den norske landsbygda.

"Her har vi ikke noen arbeidskirke med leseværrelse, så vi må prøver å lage arrangement med det jeg kaller leseværrelsesfunksjon. Her i bygda er country veldig stort, og for en stund siden hadde vi gudstjeneste med Jonnhy Cash-musikk. Vanligvis kommer det 10-20 stk, men da kom det 300", forteller Sigurd.

Han mener det å *lytte* er noe av det viktigste han har tatt med seg fra tiden i Sjømannskirken.. "Jeg måtte lære å bli sjømannsprest. Det var mye jeg ikke kunne, og jeg måtte snakke med folk i koloni og stab. Lære om stedet, historien og det som sitter i veggene. Det er noe om å vite hva folk er opptatt av – ikke minst som predikant. Jeg tror jeg har blitt flinkere til det der. Det er noe med å bli kjent et sted". Sigurd gir uttrykk for at tiden i Sjømannskirken har gitt han atskillig lyttetrening. Bevissthet om kontekst og lokale forhold var en integrert del av den arbeidskultur han ble introdusert til.

SAKRAMENTALT NÆRVÆR: Både Sigurd og Oskar gir uttrykk for at de har blitt mer vare for kontekstens betydning. Samtidig er de opptatt av at kirken må utfordres til teologisk refleksjon om hva det dypest sett vil si å være kirke. Oskar understreker betydningen av en klar kirkelig identitet. Som sjømannsprest kan man føle seg som verdens dyreste avisbud, sier han. "Men etter hvert begynte jeg å tenke sakramentalt

om det. At når kirka kom med aviser, var jeg en representant for Kristi nærvær. Gud er giver, og Guds gaver kan også formidles gjennom samtale og vafler”.

Oskar er opptatt av at kirkens arena ikke er begrenset av kirkerommets vegger. Gjennom møte med mennesker, er kirkas utsendte med på å gi kropp og ansikt til Kristi legeme i verden. Kirken er etter sitt vesen diakonal, mener han, og kirken trenger mennesker som stiller opp med hender og føtter.

Med dette er Oskar på linje med det generalsekretær Kjell Bertel Nyland skriver om Sjømannskirkens diakonale profil. Det er Kristus selv som har innstiftet besøkstjenesten, påpeker Nyland. Gjennom *inkarnasjonen* lærer Gud kirken noe avgjørende om hva det vil si å være brukerorientert. ”Han benytter vår historie, våre kommunikasjonsformer og går inn i våre rammevilkår for å komme i samtaleposisjon med oss. Han kommer til oss der vi faktisk er, og ikke bare der han skulle ønske vi er. På denne måten etterlot han et eksempel for oss”, skriver Nyland (1999).

OPPSØKENDE ARBEID: Denne måten å tenke kirke på har gjennom generasjoner vært formende for Sjømannskirken. Store deler av organisasjonens ressurser går med til å være kirke på bortebane. Gjennom oppsøkende virksomhet skapes et mobilt kirkerom. Kirken får preg av å være en flytende størrelse, hvis tilstedeværelse manifisteres gjennom nærvær og relasjon (Ward 2002).

”Man møter folk i deres miljø. Jeg tror det er den store forskjellen”, sier Kjell. Han mener Den norske kirke har noe å lære av og møte folk på deres hjemmebane. Da må man bruke like mye tid på å lytte som å proklamere. Samtidig må kirken tørre å stå for noe, mener Kjell. Han er redd for at kirken skal utvikle seg til å bli en katastrofe-kirke, som primært forstår sin rolle som en trøste- og bæreinstans i samfunnet Dette holder ikke, mener Kjell. Han er opptatt av kirkens misjonsoppdrag, dens sendelse til verden, og han synes kirken bør satse mer på *modig nærvær*, også i sammenhenger der den ikke er etterspurt.

Kjell bruker tid på det han kaller *oppsøkende sjelesorg*. Han beveger seg mye i sammenhenger utenfor kirkerommet, på arbeidsplasser, i kantiner og på kontor. "Jeg gjør meg selv synlig, og lar det så være opp til folk selv om de ønsker å ta kontakt eller ikke". For Kjell har dette blitt en variant av Sjømannskirkens skipsbesøk, og han tror at flere kolleger vil kunne finne det givende å prøve på noe lignende.

ULIKE RAMMEBETINGELSER: Kjell uttrykker samtidig forståelse for at norske prester synes det er vanskelig å finne tid til oppsøkende arbeid. Det er stor forskjell på å være prest i en koloni med 1000 mennesker, og i en norsk menighet med 10.000 mennesker. Den nærheten man kan oppnå ute, trenger man utvidede ressurser til for å oppnå hjemme, sier Kjell.

Når han mener det er urettferdig å sammenligne Den norske kirke med Sjømannskirken, skyldes det at Kjell tror kirken ute disponerer større ressurser enn kirken hjemme. I Norge er det ganske enkelt flere mennesker per prest, mer kasualia og atskillig mye mer byråkrati.

Arne utdyper denne tematikken. Ute hadde han 18 begravelser i løpet av de fire årene han var sjømannsprest. Han kunne følge opp den syke og familien over lang tid, mens hjemme i Norge har han ca 40 begravelser i året. "Det er to forskjellige verdener. Og jeg aner ingenting før jeg får en telefon om at det skal være begravelse. Det samme gjelder dåp. På sjømannskirka hadde jeg kanskje tre dåp årlig, mens her har jeg 120."

Arne er opptatt av at Den norske kirke må tenke offensivt om de møteplassene som er etablert i folkekirken. På sjømannskirka var utfordringen å knytte de som primært hadde sosiale hensikter, opp mot det kirkelige. Her hjemme er utfordringen å invitere de som kommer til kirkelige handlinger inn i gudstjenestefellesskapet, sier han.

Arne tror kirken bør tenke stort om dåp, konfirmasjon, bryllup og gravferd. Det er disse overgangsfasene, disse mellomrommene i tilværelsen, som i størst grad tangerer det

liminale ved utenlandserfaringen. I begge tilfeller handler det om mennesker som er tatt ut av sin vanlige livssammenheng. Det er i disse sammenhengene Den norske kirke virkelig har mulighet til å framstå som en folkekirke, mener Arne.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hvilken plass har diakoni på Den norske kirkes grunnplan?
- Hvordan kan "skipsbesøk" se ut i en norsk kontekst?

Som liten lærte jeg at vi skulle til himmelen. Jeg trodde at livsseilasen var som et forspill å regne før festen oppe hos englene. Det er noe sant i det. Samtidig er det noe dypt forførende. Den som kun er opptatt av det hinsidige, kan komme til å glemme at Gud har skapt verden, at han elsker den – og at Han skal nyskape den.

Den kristne tro handler altså ikke om verdensflukt, og det er noe langt mer enn sjelenes frelse det handler om. For det er ikke bare sjelen, men også legemet, ja, alt det skapte som skal frelses. Denne forløsningens dag er det skapningen stunder og lengter etter, som i veer, forteller Det nye testamete.

Så nå går vi altså og venter. I små glimt kan vi ane noe om dette som skal komme. Det forunderlige er at kirken er kalt til å være det tegn som foregriper dette Kjærlighetens rike. Dufter det himmel av oss?

Jeg husker en som sa at de godt kunne klare seg uten prest på kirka, men ikke uten husmor. For mange er det lettere å ta kontakt med husmor enn med presten.

Kristian, tidligere sjømannsprest

DUFTEN AV NYSTEKTE VAFLER

Dette kapittelet skal handle om gjestfrihet. Det er noe som går igjen hos alle prestene jeg snakket med: Kirken må være raus i møte med alle mennesker – uavhengig tro. Det å bli oppfattet som smålig er knapt i Mesterens ånd, og som Anders sier: "Ingen blir frelst av Maria-kjeks og pulverkaffe".

Turid Dean, vaskehjelp og husmorvikar i London gjennom mange år, var av samme formening. Jeg husker hun fortalte hvordan det første møtet med Sjømannskirken satt spikret i henne. "Det var som å komme hjem. Jeg åpna døra, og der slo lukten i mot meg. Lukten av kaffe og vafler. Det var bare så fantastisk".

Fredrikstad-dama hadde bodd i London i mange år før hun våget seg innom St. Olavs Square. Turid hadde riktignok hørt om sjømannskirka, men trodde den bare var for sjøfolk. Da hun skjønnte at kirka var åpen for alle, ble hun fast inventar. Både som gudstjenestedeltaker, kirkevert, basardame, frivillig og lokal ansatt engasjerte Turid seg.

Hun var særlig opptatt av hvordan folk ble tatt i mot. Sjømannskirken skulle være "et hjem borte fra hjemmet". Det skulle være hjemmebakt til kaffen. Alle som kom skulle hilses på, "det er noe med å bli tatt i hånda", og ingenting var bedre enn om det luktet himmel av vaflene. Et besøk på kirka skulle være en forsmak på det som venter, og når Turid snakket om himmelen var det i jordnære vendinger. "I himmelen skal jeg brodere og løse kryssord", sa hun. "Og så tror jeg det er et stort kjøkken som venter på meg.

Det har jeg aldri hatt, et stort kjøkken, og der skal jeg bake masse. Det blir mye folk, vet du”.

Siden denne samtalen fant sted, er Turid forfremmet til herligheten. Det var slik hun beskrev det som ventet henne, gammel Frelsesarmesoldat som hun var. Denne boka er tilegnet Turid. Hun er en av mange som gjennom generasjoner har gitt av tid og krefter for at Sjømannskirken skulle være et godt sted å komme. Et sted der folk kan føle seg hjemme i ordets dypeste forstand.

ET HJEM BORTE FRA HJEMMET: Det å være kirke handler om å bygge relasjoner. Relasjoner mellom mennesker, Gud og kirka, mener Anders. I hverdags-Norge tror han mange lever helt greit med et fjernt forhold til kirken. Utenlandstilværelsen synes imidlertid å trigge andre mekanismer. Folk som knapt går i kirken hjemme, stikker innom sjømannskirka.

”Faktisk har jeg aldri vært så mye i en kirke som etter at jeg kom til London. Men jeg går ikke på gudstjenester”, forteller Kristin. Hun er student i England, og beskriver sjømannskirken som en *sjelens kafe*. Kristin mener sjømannskirka fyller sin rolle ved å spille på doble strenger, både det nasjonale og det religiøse, og hun synes prester er helt ok, så lenge de ikke blir for masete.

Det sosiale har også vært avgjørende for at Martin har begynt å nærme seg sjømannskirka. Hjemme i Norge har han bare vært to ganger i kirken, da han ble døpt, og da han meldte seg ut. Utmeldelsen var for noen år siden, og Martin regner seg nå som søkende. Den første tilnærmingen har vært på det sosiale plan, men han er åpen for at det kan bli noe mer.

For Line, som er i 20-årene, er også det norske viktig. Sjømannskirken har blitt et lite stykke Norge. Det er samtidig i ferd med å bli noe dypere. Line forteller at hun har begynt å gå til nattverd: ”Jeg tror jeg har blitt litt forandra den tida jeg har vært i

London. Hadde nok en del fordommer før. Tenkte at det bare var gamle damer som gikk i kirka og sånn. Eller at det var sånn veldig halleluja”.

For Line har det å flytte bort fra Norge og etablere en ny tilværelse, gitt anledning til å skape nye mønster. Den sosiale kontrollen er mindre, og den nye situasjonen gjør at hun har utvidet sitt repertoar, også på det åndelige plan. I en kaotisk livssituasjon preget av strøjobber og trang økonomi har gudstroen blitt et viktig holdepunkt.

UDEFINERBAR LENGSEL: Kristin, Martin og Line kan stå som representanter for ulike typer som oppsøker Sjømannskirken. Alle tre er opptatt av å finne tilhørighet og en sammenheng, og de beskriver Sjømannskirken som et hjem på ulike plan.

Hjem-metaforen kan spille på flere strenger når man bor i utlandet. Martin gir uttrykk for en gryende melankolsk livsstemning. Han har satset på karriere i utlandet, og har arbeidet hardt for å skaffe seg en trygg økonomisk base. Det kan imidlertid virke som om drømmene, når de er realiserte, ikke samsvarer med de forventningene han hadde. En utfordrende jobb og to nedbetalte leiligheter har ikke gitt han det han håpet på. Det synes tvert om som om lykken glipper hver gang han trodde den nærmet seg. Martin er i godt selskap. Det kan virke som en slags undefinerbar lengsel etter noe *mer* driver menneskeheten (De Botton 2004).

RASTLØSHETENS LAND: Kristen tro gir en tolkning av denne livsfølelsen. I Bibelens åpningskapittel fortelles det om menneskets opprør mot Gud (1 Mos 3). Menneskets begjær etter å bryte utover de gudgitte grenser førte til utdrivelsen av paradiset, og Adam og Eva måtte legge ut på reisen til Nod, landet øst for Eden.

På hebraisk er Nod ordet for rastløshet, og kristen tro tolker menneskets rastløshet som en frukt av det relasjonsbrudd som skjedde i tidenes morgen (Brunstad 2003). Den uro mennesket bærer på, og som reisen aktualiserer, er følgelig ingen overflattisk

livsfølelse man bare kan legge bak seg. Den er fundamental i sin karakter, og handler om en eksistensiell hjemlengsel.

Fortellingen om menneskets reise til rastløshetens land er en gammel fortelling. Likefullt er det en fortelling om oss og det som skjer i dag. Det er selve grunnstrukturen i livet som skildres på Bibelens først blader, sier Kjell Bertel Nyland (Nyland 2005). Med syndefallet ble gudsbildet i mennesket utydelig.

Det ble imidlertid ikke utvisket. Mennesket er fortsatt bærer av Guds bilde, og en lengsel etter urhjemmet ligger fortsatt i menneskets indre bevissthet. "Men fordi gudsbildet er blitt utydelig, vender mennesket seg ofte feil, i retning av det som ikke metter og ikke stiller uroen. Omvendelse handler derfor om å vende seg i en annen retning og å skifte sinn – komme til seg selv", fortsetter Nyland.

MER ENN VAFLER. På bakgrunn av denne tolkningen får Sjømannskirkens visjon om å være et hjem borte fra hjemmet, en dypere klang. Det å være sjømannskirke handler om noe mer enn å være sosialt velferdssenter. Sjømannskirken har som mål at mennesker skal komme *hjem* i ordets dypeste forstand.

Denne dimensjonen ved organisasjonens arbeid er ofte ikke verbalisert blant dem som oppsøker Sjømannskirken. Manglende bevissthet for kirkens innerste anliggende kan til tider skape frustrasjon blant enkelte av sjømannsprestene.

"Det hendte at jeg spurte meg selv hva vi egentlig drev med", sier Anders. Han forteller at det var vanskelig å få folk til å stille på gudstjeneste, det pulsslaget han selv opplever som nerven i som skjer på en sjømannskirke. Helgeutflukter og familieaktiviteter fylte timeplanen. Anders fikk inntrykk av at mange så på sjømannskirka som en serviceinstitusjon, en forlenget arm av det norske velferdsapparatet, som man brukte når det passet.

Det var særlig vanskelig å bygge opp relasjoner til folk som kun var ute for en kortere periode. Det var noe annet med dem som ble over lengre tid. "Jeg husker det var en av de utsendte familiene som bare kunne ha barnedåp ei spesiell helg. Det var ei helg det egentlig ikke var gudstjeneste, men jeg stilte opp på frihelga. Det betydde mye for dem. Jeg har oppdaget at er det noe som gjør inntrykk, så er det kjærlighet", sier Anders.

Han beskriver en situasjon der folks forhold til Sjømannskirken langt på vei er preget av samme logikk som hjemme. Man kommer i utgangspunktet for å dekke visse behov. I utlandet oppleves disse annerledes enn i Norge. Ute ønsker man bekreftelse på etnisk tilhørighet og påfyll av det norske, i tillegg til kirkelige handlinger. Dette fører til at Sjømannskirken får en betydelig kontaktflate, ikke minst i forhold til mennesker med et perifert forhold til kristen tro. I sjømannskirke-terminologi omtalers dette gjerne som møter med folk med Sakkeus-tro.

INKLUDERENDE OG UTFORDRENDE. I Lukas-evangeliet fortelles det om Sakkeus. Han var en jødisk overtoller med frynsete rykte. Han samarbeidet i tillegg med okkupsjonsmakten, og var knapt en som det religiøse lederskap hadde høye tanker om. Sakkeus var imidlertid nysgjerrig på Jesus, og sørget for å posisjonere seg så han kunne se Mesteren passere. Da Jesus gikk forbi, var det denne noe tvilsomme skikkelsen han henvendte seg til, ikke massene som fulgte han. Evangelisten forteller at Jesus ble med hjem til tolleren, og sprengte med dette grensene for religiøs skikk og bruk. Sakkeus hadde ikke kommet med så mye som en stotrende bekjennelse, før Jesus så og bekreftet ham. Mesteren tilbød fellesskap uten å sette vilkår.

Fortellingen om Sakkeus framstår på mange måter som selve grunnfortellingen om Sjømannskirkens kirkelige virksomhet. "Den søkende Sakkeus møtte den søkende Gud som allerede kjente han, kalte han ved navn og ble med han hjem", skriver Kjell Bertel

Nyland (2005). På denne bakgrunn tilstreber Sjømannskirken å være et inkluderende felleskap. Nyland påpeker at dette er en modell som er inspirert av Mesteren selv.

Samtidig understreker Nyland at det kristne livet ikke utelukkende handler om bekreftelse. Møtet med Mesteren førte til at den rike tolleren, som hadde teft for kreativ forretningsførsel, endret livsførsel. Han delte halvparten av det han har med de fattige, "og har jeg presset penger av noen, skal han få firedobbelt igjen" (Luk 19;8).

GJESTEVENNSKAP. Sjømannskirken er i den situasjon at man møter mange mennesker med Sakkeus-tro. I Norge observerer de gjerne kirken på avstand, mens ute oppleves terskelen lavere. For mange er det ikke minst forløsende å møte en kirke som setter store ressurser inn på det å holde åpent hus.

"Jeg husker en som sa at de godt kunne klare seg uten prest på kirka, men ikke uten husmor", sier tidligere sjømannsprest Kristian. Husmor blir omsorgspersonen på stasjonen. For mange er det lettere å ta kontakt med husmor enn med presten, tror han. "Det er noe med kaffe og vafler, og sjømannskirka har vært flink til å ivareta dette. Ute tenker man mer helhetlig. Hjemme blir det mer sektorpreget", sier Kristian.

Han tror Sjømannskirkens fokus på gjestfrihet er noe som kan overføres til norske forhold. Han er særlig opptatt av hvordan måltidsfellesskapet kan utvikles i norske menigheter. Det gjelder å være kreativ i forhold til lokale behov, og koble disse opp mot de ressurser den enkelte menighet disponerer. Kristian mener også man kan la seg inspirere til å tenke nytt om hvordan kirkerommet brukes.

Det er viktig å ta utgangspunkt i det som bygger felleskap, tror Kristian. Da er kaffe og vafler viktig, men også de mulighetene som selve kirkerommet gir. "Dersom jeg skulle bygge en sjømannskirke på norsk jord, ville jeg bygget en åpen kirke, gjerne med utradisjonelle lokaler, og den måtte ligge strategisk", sier Anders. "Det skulle være et sted å sitte ned, hjemmekoselig, men ikke platt, og et kirkerom som skapte høytid."

DET FYSISKE ROMMET. Nettopp visjonen om å være et hjem kan forklare hvorfor Sjømannskirken har vært så opptatt av det fysiske rommet. Hjemmet er en arena som framstår som sentral i konstruksjonen av det norske (Gullestad 1996), og klassiske sjømannskirker har både kjøkken, bibliotek og leseværelse – i tillegg til selve kirkerommet.

Leseværelset på en tradisjonell sjømannskirke kan minne om en norsk storstue. Det henger gjerne nasjonalromantiske bilder på veggene. Maten som serveres er utpreget norsk, og det selges fiskeboller i kiosken. Leseværelset henger ofte sammen med kirkerommet, og slik bidrar arkitekturen til at to sfærer som sjelden kombineres i en norsk sosialdemokratisk virkelighet, samles under ett tak. De to bordene på sjømannskirken, kaffebordet og natverdbordet, understreker denne sammenhengen mellom det himmelske og det jordiske.

Viktigere enn de fysiske rammene, er imidlertid det *sosiale* rommet. "Er det noe jeg forbinder med sjømannskirka, er det at man tar i mot folk med åpne armer", sier Sigurd. Ute fikk han en fornyet tro på at det finnes mye skjult kristentro blant folk. "Man møter folk som man ikke møter så ofte i en norsk kirkesetting, folk som er litt i periferien. Men på kirka kommer de, og når de kommer blir de bekreftet", sier Sigurd.

ULIKE FORVENTNINGER. Han har forsøkt å ta med gjestfrihets-modellen hjem. Menigheten har begynt med en enkel kirkekaffe. "Det er noe med å spise og drikke sammen. Det var noe vi hadde mye av på sjømannskirka. Hjemme er det imidlertid en annen kultur for det. Folk er heller ikke vandt til å ta seg tid. Her vil de få som kommer ha Guds ord, ikke kake", sier Sigurd. Han synes det er lettere med konfirmantene. Det kan virke som de setter mer pris på måltidsfellokap enn de voksne, tror Sigurd.

Han opplever tilværelsen hjemme i Norge som sektordelt. Det gjelder forholdet mellom menighet og kirkestab såvel som forholdet mellom kirke og samfunn. Ute var Sjømannskirken en integrert del av det norske miljøet, og som prest brukte han tid på

mye som ikke krevde teologisk embetseksamen. "Det rare er at mye av det vi drev med ute, også det som ikke var spesielt religiøst, så ut til å generere mye rent kristelig. Det var en bevegelse fra kaffebord til nattverdbord", sier Sigurd. Ute lærte han å se på denne sammenhengen under vignetten *bordets teologi*. Sigurd har blitt opptatt av alle de steder i Bibelen som forteller om viktige møter i rammene av et måltid, og minner om at gudsriket framstilles om en himmelsk bankett.

"Og det er noe om hva som får fokus i forkynnelsen. Jeg tror det er viktig å snakke om nåden, og mulighet til ny start i livet. Min kirkeveksttekning er i grunnen såre enkel. Det skal være gøy å tilhøre en menighet", sier Sigurd.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hvordan kan kirken utvikle ulike former for måltidsfellesskap?
- Hvilke kvaliteter bør et kirkerom ha?

En gang var alt såre godt. Der starter den kristne tro. Med troen på Skaperen. Han som gir livspust til alt som er. Han gir vind i seilet, og lar alminnelige mennesker være mannskap på skuta. På sett og vis gjør han seg avhengig av oss, at vi spenner seil, og gir plass til nye.

Det er ikke alltid lett. Ofte går ting etter faste mønster. Man vet hvem som gjør hva, hvem som heiser seil og hvem som tar hundevakta. Rutiner skal man ikke kimse av. Men kirkeskipet mister mye dersom det blir noen som kan det, og man glømmer at det sitter en dugelig gjeng under dekk.

Det er noe med å huske på at mannskapet teller flere enn de man ser på dekk en søndag formiddag klokka elleve.

.....

Det var fantastisk å være sjømannsprest. Jeg gjorde alt fra å bære stoler til å preke til omvendelse. Det passer godt for oss som liker tydelig fokus og vid periferi.

Håkon, tidligere sjømannsprest

STAMMEKULTUR PÅ SJØMANNSKIRKA

Bilder er viktige. De kan fortelle oss noe om hvem vi er. Kanskje er det derfor mange av oss liker gamle familiealbum? Det er noe med å se bilder fra julaften 1985. Se kjolene mamma gikk i på 60-tallet. Se seg selv som 5-åring. Kroppen bærer tause minner. Det falma sommerbildet får meg til å huske den sommeren jeg lærte å svømme. Eller er det historiene fra denne sommeren jeg husker? De jeg har blitt fortalt, og som er en del av familiens kollektive fortelling? De minner meg om at jeg hører til i en større sammenheng. Jeg er en del av en stor fortelling.

MEDARBEIDERSAMLING: Om jeg skal si noe typisk for det jeg kaller *stammekulturen* i Sjømannskirken, vil jeg starte her, med fortellingstradisjonen – det å bli del av noe større. For som ansatt i Sjømannskirken fikk jeg ikke bare ny arbeidsgiver. Vi som var nye ble gradvis sosialisert inn i en kultur der samhandling og kommunikasjon var preget av visse normer, verdier og narativer.

Sjømannskirken motto var at man skulle være *kirke i verdens hverdag*. Visjonen var at stadig flere skulle få *frimodighet til å definere seg innefor det kristne felleskap*, og på organisasjonens medarbeidersamlinger, de hadde nærmest karakter av slektstevne der man møtte nær og noe mer fjern familie, fikk vi stadig høre om de som var gått foran.

Vi fikk høre om legendariske Johan Nilsen, den stillfarne sjømannspresten, som brukte båtbesøk til å springe ærend for messegutten. Vi fikk høre hvordan han skrev opp navnet på sjøfolk han møtte, slik at han neste gang kunne huske hvem de var og hvor de hadde møttes. Blant sjøfolk ble sagt at det å få navnet sitt nedskrevet av Johan Nilsen, var så godt som å komme i Livets bok.

Sjømannskirken hadde også sine kvinnelige helgener, ikke minst husmødre som formidlet evangeliet gjennom forbønn og formkaker. Klara Breivik var husmor i New York gjennom 37 år. Hun fortonet seg som en Marte Svennerud-skikkelse som tok i mot høy og lav, og kalte de seilede for "guttene sine". Og vi fikk høre om Storjohann, gründeren, som kunne være en stri sjel, men som når han hadde noe fore, satte himmel og jord i bevegelse for å nå det. Som ny på skuta fikk man en følelse av at man var blitt tatt opp i en egen stamme (Steen Jensen 2002). Vi danset rundt leirbålet og sang de gamle sangene.

FRIVILLIGHET: Denne følelsen av tilhørighet ble vi også opplært til å gi dem som brukte kirka, enten det var snakk om sjøfolk, turister eller fastboende. Dette gav seg ikke minst uttrykk i organisasjonens bevisste forhold til frivillighet. Sjømannskirken hadde lang tradisjon for frivillig arbeid, og det var sterkt fokus på det å gi folk aksjer i det som skjedde på kirka. For mange ble dette blitt en vei inn i gudstjenestefellesskapet.

"Som sjømannsprest oppdaget jeg at det å gi folk konkrete oppgaver knytter dem til menigheten", sier Nils. Hjemme i Norge er han opptatt av at kirken må unngå å utvikle en kultur der staben betjener menigheten, som et fromt underholdningskorps forholder seg til et publikum. En kirke som glemmer legemetanken, står i fare for å byråkratisere og profesjonalisere det kristne livet, tror Nils.

For å motvirke dette, er han opptatt av at kirken må utvikle nettverk av frivillige, som tar ansvar. Det handler om å aktivere det nytestamentlige bildet av kirken som Kristi kropp. "Jeg har tro på direkte oppfordringer. Det å spørre folk om konkrete oppgaver gir tilhørighet", sier Nils. Han forteller at menigheten etterhvert har fått både kirkeverter, blomsterverter, kirkeskyss, samtalepartnere – og de har kirkekaffe hver søndag. "Vi forsøker å være ekstra oppmerksomme på de kirkefremmede, dåpsfølger og sånn", sier han.

Å BLI REGNET MED. Nils beskriver en klassisk vei inn i trosfellesskapet: For mange starter det med ønske om å høre til. Ved å ta del i et større fellesskap, en sammenheng hvor troen leves, vil nye mennesker kunne berøres av evangeliet. Det handler om forholdet mellom tilhørighet, *belonging*, tro, *believing*, og atferd, *behaving* (Davies 1994).

På Sjømannskirken finner man kan kanskje det klareste uttrykk for dette i basarkulturen. Mange steder er basaren avgjørende for den lokale kirkens drift. Lønnsmidlene til kirkens ansatte kommer fra Norge, mens øvrige utgifter må den lokale sjømannskirken dekke selv. Dette skaper eierfølelse, og flere må ta ansvar for det som skjer på kirken.

”På sjømannskirka hadde vi svært mange frivillige, og vi trengte det”, sier Oskar. ”Vi så etter talent, etter hvem som kunne gjøre hva, og folk stilte ofte opp når de ble spurt. Ofte visste jeg ikke hva folk regnet seg om – åndelig sett, men de sa ja til kirka”. Oskar skulle ønske den samme holdningen kunne få større plass i Den norske kirke.

”Det gjelder å spille på lag med alle gode krefter. Hvordan er det lokale samarbeidet med idrettslag og korps? Finnes det lag og foreninger som man kan utfordre? Og dersom det dukket opp noe norsk i nærheten av sjømannskirka, et mannskor eller noe, kunne du være sikker på at de ble tauet inn, selv om de aldri har sunget en kristen sang”, sier Oskar.

Han understreker at frivillighet er krevende arbeid, og at de frivillige må følges opp på en god måte. Det gjelder å bruke folk på rette måten, og gi dem mulighet til å bidra på områder der de har ressurser og engasjement. Setter man folk til oppgaver som de har lite lyst til, risikerer man unødvendig slitasje og at de blir borte etter kort tid.

ORGANISASJON. Oskar er samtidig opptatt av at kirken må legge til rette for gode rammer. Strukturer kan bidra til to ting: De kan enten skape trygghet som frigjør energi, eller de kan ta energi fordi de krever enormt mye oppfølging, mener Oskar.

Han beskriver gjensynet med Den norske kirke som et overveldende møte med byråkratiet, og han synes den hjemlige rådsstrukturen krever mye. Det velges nye folk hvert fjerde år, og de som kommer inn overveldes av sakspapir. "Noen synes det er veldig kjekt, mens andre har andre ambisjoner. Ting blir tungrodd når det skal være så demokratisk", synes Oskar. Han mener Den norske kirke har noe å lære om dynamikk i en organisasjon, og om hvordan man prioriterer.

FOKUS PÅ SENTRUM. Håkon er også opptatt av prioritering. Han kommenterer et annet trekk ved norsk kirkeliv som han finner energitappende, nemlig debatten rundt teologiske stridsspørsmål. Sjømannskirken har tradisjon for å sette fokus på sentrum, Håkon opplever dette frigjørende. Ute brukte han mye tid på å forkynne evangeliet, og som prest hadde han god tid til å snakke med folk.

"Så kom jeg hjem og møtte en kirke der det bare snakkes om homofili. Det var nesten som å gå på en vegg. De årene jeg var ute har jeg ikke blitt spurt en eneste gang om dette, mens her hjemme...". Han er frustrert over hva som får oppmerksomhet i Den norske kirke. "Når de skal ha nye biskoper spør ikke Vårt Land om kandidatene tror på Jesus, men de spør om homofili".

Håkon mener dette er en av de største truslene Den norske kirke står overfor. "Jeg tror djevlen fryder seg over at vi bruker så mye tid på dette. Tenk alt Skriften sier om Mammon! Hvor er Herrens tjenere i den saken? Kristne hjem er ofte preget av overdådig velstand. Vi bor i en kultur der alle dyrker Mammon, men den stakkar som har kommet til å elske sin bror litt for bokstavelig, han er ute og kjører", sier Håkon.

Han understreker at etiske spørsmål er viktige. Selv mener han seksuelt samliv hører til innenfor rammene av et forpliktende felleskap mellom mann og kvinne. "Men på meg virker det som kirken har blitt presset inn i et hjørne der man bare ser splinten i sin brors øye. Hva med bjelken i mitt eget?"

SETTE DAGSORDEN. Håkon er opptatt av at Den norske kirke i større grad må sette sin egen dagsorden, og utvikle felleskap som fokuserer på det som bygger. Han mener kirken må skape en kultur preget av liv, og han er frustrert over norske vernemyndigheter, som gjør det vanskelig å forandre på interiør og bruken av gamle kirker. Riksantikvaren ser på kirkebygget mer som et museum enn som et levende forsamlingshus, mener Håkon.

"Den norske kirke sitter med en hel haug ubrukelige hus. Vi trenger i stedet felleskapskirker der folk kan møtes. I den forrige menigheten der jeg var prest var hele bygningen fredet. Man kunne ikke røre så mye som en benk! For meg var det en velsignelse å komme til en sjømannskirke der man kunne snu bord og stoler". Håkon er opptatt av at bygninger skal legge til rette for gode relasjoner, og han synes sjømannskirkens tradisjonelle arkitektur med leseverelse og kirkerom, gir plass for dette. Og det skjer noe med oss når det henger vaffelduft over alteret, mener Håkon.

Han forteller at møtet med Sjømannskirka – og menneskene han traff ute, har gjort noe med han som forkynner. "99 prosent av de gamle preikene mine kunne jeg holdt i dag, men det har skjedd noe med vektleggingen min. Det er noe med møtet med mennesker... Svært mange som gikk på sjømannskirka var fraskilte eller hadde relasjonsbrudd bak seg. Det var folk som opplevde at de ikke fikk til livet, og i møte med disse ble jeg mer frimodig på å forkynne evangeliet, dette at Gud står klar til å ta imot, uansett. Jeg har brukt masse energi på å bekrefte for folk at de hører til. Man må gi folk frimodighet til å tro at Jesus er glad i dem", sier Håkon.

Håkon mener det er en god ting at Sjømannskirken har tradisjon for å fokusere på det sentrale i evangeliet, og være mer romslig i det han kaller periferien. Håkon har et ønske om at denne holdningen kunne prege Den norske kirke.

Han mener statskirken har et betydelig omdømme-problem. Det er interessant dette med forventninger, sier Håkon. I en periode arbeidet han i en av de kristne organisasjonene, og var litt mørkemann i enkeltes øyne. "Da jeg kom ut i sjømannskirka, holdt jeg imidlertid mange av de gamle preikene, og da fikk jeg høre at det var så deilig å ha en så liberal prest. Jeg vet ikke helt hva som hadde skjedd.. Kanskje var det noe med rammene rundt og folks forventninger? Jeg sa jo akkurat det samme som jeg hadde gjort hjemme".

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- Hva preger stammekulturen i Den norske kirke?
- Hvem er egentlig kirken?

Nostalgi kan være skumle saker. Jeg merker det selv: Når jeg ser bilder fra seilskutetida, Hiawatha som fosser fram over åpent hav, tenker jeg - det var tider, det! Der ute venter verden. Eksotiske havner og vakre kvinner. For en frihet, hvilken lykke! Et øyeblikk innbiller jeg meg at det var sjømann jeg skulle vært. Stått i baugen på skuta, som Leonardo de Caprio i "Titanic", og fått sjøsprøyt i håret.

Så slår det meg – hva vet jeg egentlig om livet til sjøs? Hva vet jeg om storm og skjørbuk? Det er fristende å hengi seg til et glansbilde. Det er fort gjort å forstørre en flik av tilværelsen, la den fylle hele ramma. Jeg glemmer slitet, kjedsommeligheten, hverdagene og det faktum at jeg blir sjøsyk i badekaret. Der det er sol, er det også skygge. Sånn er livet. Også på kjerka.

Når det blir for mange baller i luften, kan det fort bli stress og konflikter. Ingen har kapasitet til å følge opp alt, og da smeller det gjerne.

Sigurd, tidligere sjømannsprest

SKYGGEN

De fleste av oss har fått høre det, av venner, barn eller kjæreste, at det finnes sider ved personligheten vi knapt er stolte av. På en god dag kan vi være raus nok til å innrømme det. "Joda, du har rett i at jeg kan være litt bestemt" eller "jeg burde nok bli bedre til å passe tida", sier vi kanskje beskjemet. På en dårlig dag hopper vi rett i skyttergravene.

Det fascinerende er at de gode sidene ofte er så nært knyttet til de dårlige. Det er fint å være full av ideer, men den som er kreativ kan boble så overstadig at det ikke ender opp med kreativt kaos. Bare kaos. Den som er god på struktur, kan bli så byråkratisk at man mister all tøyelighet. Og prester som har en tendens til å minne andre om nødvendigheten av bønn og stillhet, kan ha det så travelt at de knapt har tid til Fadervår.

DET GRENSELØSE. Det kan synes som noe av den samme ambivalensen gjelder Sjømannskirken. Skulle det stilles en diagnose, ville legen muligens sagt at organisasjonen lider av et latent *hjelpersyndrom*. Våt, sliten, sulten, tørst – kjerka først, lærte jeg som fersk sjømannsprest. Den slags holdninger gjør noe med dynamikken i et arbeidsfellesskap.

Kirka var alltid på hugget, forteller flere av sjømannsprestene. Over tid kan den slags være ganske krevende. Samtidig kan denne nedarvede kulturen bidra til å forklare hvorfor Sjømannskirken møter så stor velvilje. Gjennom generasjoner har man utviklet en arbeidskultur som okkuperer store deler av tilværelsen, også i forhold til eget

privatliv. "Det blir fort til at man slites mellom hjemmebane og arbeidet på sjømannskirka. Og så sitter det kanskje en ektefelle midt oppi dette, som venter med middagen. Sånn kan være sprengstoff", sier Kjartan.

Timene går når man skal besøke sjøfolk, bestille varer til basaren, steike vafler, slå plenen og skrive preken – avbrutt av besøkende på leseværelset som ønsker å treffe en vennlig sjel. Det kan likefullt gå bra overraskende lenge, ikke minst fordi av Sjømannskirkens medarbeidere opplever arbeidet som meningsfullt og ser på utreisen som et familieprosjekt. Nils omtaler tiden ute som de mest verdifulle årene i familiens liv. Håkon sier familien tilbrakte mer tid sammen ute enn de gjør hjemme i Norge. Samtidig understreker begge at livet på kirka kunne bli en altopplukende affære.

DET GRANDIOSE. "Sjømannskirken er en ambisiøs organisasjon. Man prøver å drive et gigantisk arbeid med færrest mulig arbeidere. Når det blir for mange baller i lufta, kan det fort bli stress og konflikter. Ingen har imidlertid kapasitet til å følge opp alt, og da smeller det gjerne", sier Sigurd. Han opplever deler av organisasjonskulturen som *grenseløs*. Det er ikke nødvendigvis samsvar mellom forventninger og tilgjengelige ressurser. De selvpålagte forventningene er kanskje de vanskeligste å forholde seg til.

"Etter hvert prøver man å sette grenser, men det er ikke så lett. Og det kan være utfordrende med nye kolleger som kommer ut og er superklare. Det er særlig farlig med de som har et kort perspektiv. De kan ofre seg. Har man tenkt å bli lenger, må man finne en annen løsning. Vår ble å definere alt som jobb", forteller Kjartan.

Denne viljen til å strekke seg kan være motivert ut fra flere forhold. Informantene beskriver et allsidig og utfordrende arbeid, og man møter mennesker som opplever kirka relevant. Folk som kanskje ikke ville gjort det hjemme i Norge, sier Kjartan. Denne opplevelsen av å fylle et behov, gjør at mange er villige til å tøye strikken.

”Jeg husker en episode sterkt preget av dobbelthet. En gutt på fire havnet i koma, og foreldrene ringte fra sjukehuset – gutten var i ferd med å dø, og de ville at han skulle døpes. På vei til sjukehuset hadde jeg to følelser. Den ene var en sorg over gutten, det andre var en slags jubel over at de ringte kirka da livet var som verst. I etterkant har jeg tenkt at det er en slags drøm for folk i kirka: Å få bety noe for noen. Også i dypeste forstand. Altså en drøm om å fylle behov”, sier Anders.

KREVENDE BALANSE. Den slags drømmer har sine potensielle slagsider. Når man står så mye til tjeneste for andre, kan man risikere å glemme sine nærmeste. Det er en slags kultur som legger opp til at man skal jobbe mye, mer enn det man er pålagt, sier Anders. ”Samtidig sier Hovedkontoret at man må passe på seg selv. For meg ble det nesten dobbeltkommunikasjon”.

Sigurd gir uttrykk for det som kan beskrives som et strukturproblem i organisasjonen. ”Det var så mye som skulle skje. Jeg var på leseværelset, gikk på båt, det var en stab jeg skulle lede etter fattig evne, og det var masse papir. Og så hadde du selvfølgelig basaren. Det var en påkjenning, alt som skulle ordnes på forhånd, og man visste at driften av kirka var avhengig av et godt resultat”.

I tillegg til gudstjenester og kirkelige handlinger, hadde han som bestyrer ansvar for økonomi og personaloppfølging samt kirkens oppsøkende drift. I sum representerer dette betydelige utfordringer. Hvilke oppgaver som oppleves mest krevende, kan variere fra stasjon til stasjon. Ved de klassiske sjømannskirkene er utfordringene ofte knyttet til det å takle nedbemanning når ressurser overflyttes. For Syden-kirkene er utfordringene knyttet til å takle den enorme tilstrømmingen av norske turister, de står bokstavelig i kø når kirkedørene åpnes, mens for den som er i ambulerende tjeneste kan utfordringen være knyttet til det å alltid være på farten, uten et kirkebygg å støte seg til.

KAPTEIN PÅ SKUTA. Selv om arbeidsoppgavene er mer omfattende enn hjemme, tror likevel ikke Rune at det bare handler om arbeidskultur. "Det går nok mye på person også. Noen er sånn at de jobber så mye de kan, enten de er ute eller i Norge. Andre tenker mer på det man har krav på. For egen del har jeg nok mer regulert arbeidstid hjemme. Det var ikke så lett å ta fri når man var på sjømannskirka. Det hadde med økonomi også. Det ble fort dyrt når man skal på overnattingstur med hele familien", sier Rune.

Han mener like fullt at presterollen er forskjellig i Sjømannskirken og Den norske kirke. En stasjonsbestyrer har langt videre fullmakter enn en sokneprest i norske menigheter. Det er bestyrer som setter dagsorden ved stasjonen. "Det ligger veldig mye makt i bestyrerleddet. Det er nærmest Gud på stasjonen, og jeg tror Hovedkontoret kunne være enda mer oppmerksomme på det", sier Rune. Denne maktkonsentrasjonen hos en person kan være både en fordel og en ulempe: Man slipper å forholde seg til et stort byråkrati og en krevende rådsstruktur, men man risikerer samtidig et demokratisk underskudd.

"Som bestyrer fikk jeg vide fullmakter. Styringsretten er veldig sterk", sier Oskar. Ulempen er selvfølgelig at får man feil bestyrer, kan ting kjøres skikkelig i grøfta. Oskar understreker viktigheten av at organisasjonen bidrar med å utvikle gode bestyrere, og hjelper dem til å fylle den nøkkelfunksjonen de faktisk har. Mange av organisasjonens konflikter tror han skyldes manglende ledelse ute på stasjonene. De færreste norske prester har faglig ballast til å styre en så sammensatt bedrift som det en sjømannskirke er.

KREVENDE SAMLIV. Oskar har selv fått erfare hva det vil si å bli utsatt for dårlig ledelse. Erfaringen hans er på ingen måte enestående. Sjømannskirken er ikke mer spart for konflikter enn i andre kirkelige sammenhenger. Utenlandstilværelsen er

krevende, og dynamikken i staben blir i tillegg spesiell når man både er kolleger, naboer og venner.

Håkon forteller at relasjonene til kollegene krevde mye. Livet i en stab kan bli veldig intenst, sier han. Håkon mener likefullt at årene ute ble en god opplevelse for familien. De gjorde mye sammen, og sjømannskirka gav barn og voksne et felles prosjekt. "Det ble imidlertid en belastning etter 2-3 år. Det å aldri være aleine. Vi levde langt på vei i det offentlige rom, på scenen. Der og da var det ikke så ille, men over tid er det ganske belastende", sier Håkon. Han er opptatt av at organisasjonen må sile godt før man ansetter og sender folk ut til andre siden av jordkloden.

FORHOLDET TIL LEDELSEN: Enkelte av prestene gir også uttrykk for en viss ambivalens i forhold til Sjømannskirkens sentrale ledelse. Det gjelder særlig de som har opplevd konflikt, og som hadde forhåpninger om at Hovedkontoret skulle komme ut og hjelpe. Kjell uttrykker samtidig forståelse for at ledelsen har begrensede ressurser, og at det er krevende å følge opp ansatte spredd over flere kontinent.

Kjell sier han har mye å takke Sjømannskirken for, men han bærer på en sorg over at organisasjonen ikke i større grad følger opp tidligere medarbeidere. Han har vært sjømannsprest i mange år, og synes det ble en brå overgang å komme hjem og ikke lenger blir regnet med.

"Gjennom så mange år hadde jeg identifisert meg med en arbeidsform og en kultur. Jeg var stolt av kirka, jeg trodde på det vi holdt på med, men når man sluttet da hadde ikke ledelsen i Bergen noe ansvar lenger. Men følelsesbåndene er der fortsatt. Jeg tenker at Sjømannskirken må ha god råd som kan ignorere gamle venner. Det er som organisasjonen viser større raushet overfor målgruppene enn overfor egne ansatte", sier Kjell.

Han kommenter noe som flere av informantene opplever som en skyggeside ved Sjømannskirken: Hjulene i organisasjonen går fort. Det er mange nyansettelser. Folk kommer og går, og det blir en krevende oppgave for en presset ledelse og følge opp de som er på vei over i andre sammenhenger.

KARUSELLEN. Når informantene snakker om behovet for å bli sett, henger det sammen med at de selv har vært *hjelpere* i sine sammenhenger, og gitt store deler av arbeid og fritid til Sjømannskirken. Flere av dem forteller at de var mentalt utblåste og trøtte av folk da de flyttet hjem til Norge. En av sjømannsprestene sammenligner livet på sjømannskirka med en karusell: Det surrer og går ti måneder i året, helt til noen trekker ut støpselet i midten av juni. Så er det Norges-tur og en lang sommerferie, før noen plugges ledningen inn i midten av august. Karusellen går, og det gjelder å henge med så godt man kan.

”Jeg vet ikke hvor sunt det er i lengden”, sier Kristian. Han er opptatt av bærekraftige strukturer, og tror organisasjonen kan bli enda bedre på å legge til rette for dette. Utfordringen er også knyttet til selve konteksten; det at man bor i utlandet og er løsrevet fra andre sosiale nettverk. Sjømannskirken blir følgelig en totalinstitusjon.

LIVSSTIL. ”Skal man arbeide som sjømannsprest må man være innstilt på at det er en livsstil, ikke en jobb. Man må ha legningen til å kunne leve med det”, sier Håkon. Han opplever arbeidspresset annerledes i Den norske kirke. ”I en forstand er presset faktisk høyere i Norge. Kasualia tar mer tid. Ute hadde jeg ikke 70 begravelser og 200 konfirmanter i året”, sier han.

Utfordringen ligger imidlertid på et annet plan. Det å bo og arbeide på samme sted, i et oversiktlig kolonimiljø, kan gi en manglende opplevelse av veksling mellom arbeid og fritid. Konteksten bidrar til at store deler av tilværelsen bindes opp av kirkerelaterte relasjoner. Det kan være vanskelig å opparbeide nettverk utenfor det norske miljøet, og flere av prestene forteller at de knapt ble invitert til noen privat.

MARTA-KOMPETANSE: Det kan synes som manglende balanse mellom arbeid og hvile er en utfordring i Sjømannskirken. Mange ansatte mangler alternative nettverk og fritidsaktiviteter. Kjell Nordstokke skriver i sin bok om Sjømannskirken at organisasjonen har atskillig "Marta-kompetanse" (Nordstokke 1999). Med dette sikter han til en sterk utviklet evne til å stille opp for andre. Det kan imidlertid virke som at *sabbatskulturen*, slik man finner den i bibelsk tradisjon, har en tendens til å nedprioriteres.

Per er blant dem som gir uttrykk for at dette opplevdes paradoksalt. På sjømannskirka kunne man bli så opptatt av å se dem som kom innom, at staben glømt å se hverandre eller lytte til egne behov. "Det var store utfordringer knyttet til det å finne den gode rytmen, ikke minst siden man arbeidet så mye i helgene", sier Per. Han tror Sjømannskirken som mange andre kristne lag og organisasjoner, kan fristes til å utvikle en *aktivitetskristendom*, som gjøre at man overser sentrale deler ved den kristne tro.

SABBATSKULTUR: I jødisk-kristen tradisjon er sabbaten sett på som en gave fra Gud. Den representerer et brudd med hverdagens arbeid, og skal minne om det viktigste i tilværelsen. Sabbaten er en påminnelse om at tilværelsen er opprettholdt av en raus og nådig Gud. Skapningen inviteres til å glede seg over Guds gode gaver, og hvile i at det er Han som bærer tilværelsen, ikke kirken med alle sine aktiviteter (Warren 2005).

Hvile er imidlertid er stikkord som i liten grad forekommer hos sjømannsprestene. I en travel hverdag blir det liten tid til å utvikle Maria-kompetanse – evnen til å sette seg ned, ikke minst fordi mange av hverdagens gjøremål har en praktisk karakter. Ofte blir man avbrutt av uforutsette hendelser som gjør det vanskelig å planlegge.

Nettopp i en slik setting er det viktig med bevissthet om sammenheng og rytme. Det krever plass for stillhet og for hellige øyeblikk slik at troens perspektiv kan tilføres næring, skriver Kjell Nordstokke (1999). Nordstokke skriver om viktigheten av å finne en åndelig rytme, som kan hjelpe den enkelte til å ane Guds nærvær i egen hverdag.

Hvis ikke, kan det indre livet stå i fare for å drukne i travelhet. Det gjelder å etablere strukturer som gir rom for troens kilder.

Flere av informantene gir uttrykk for at de synes Sjømannskirken er preget av *støy*. Den kan være knyttet til ytre så vel som indre krav. Som sjømannsprest må man passe seg så man ikke går inn i det man tror er folks forventninger, enten det går på å være veldig morsom, eller det at man alltid skal stille opp for kirka, mener Per. Han er opptatt av at organisasjonens fokus på dugnadskultur må kombineres med hjelp til grensesetting. Hvis ikke Sjømannskirken arbeider med dette, tror Per at man ubevisst står i fare for å dyrke en servil, selvoppofrende kultur.

Dette kan resultere i at den enkelte går fullstendig opp i rollen som for eksempel husmor eller sjømannsprest. Jobben tar overhånd, og man mister gradvis seg selv som privatperson. Dette trenger ikke bare å skyldes fromme ønsker. Jobben gir også bekreftelse. Man har en definert rolle, man blir lyttet til og sett. Dette gir energi, samtidig som det tapper. "Dersom man ikke er bevisst på dette, skjønner man kanskje ikke hvor mye det krever – før det er for sent", sier Per.

Han mener dette er en utfordring i alle kirkelige arbeidslag. Ønske om å bety noe for stadig nye mennesker kan føre til at man ender opp med en *gjøre-kristendom* (Marta-kompetanse) i stedet for *være-kristendom* (Maria-kompetanse). Det er viktig at kirkelige medarbeidere minnes om at kirkens kall ikke primært er et kall til en oppgave, men et kall til Gud (Malm 1991). Det gjelder også for Sjømannskirken.

INNSPILL TIL NORSK KIRKEVIRKELIGHET

- Hvilke oppgaver er Den norske kirkes primæroppgaver, og hvilke oppgave kan man la ligge?
- Hva kan kirken lære av jødisk sabbatskultur?

Som sjømannsprest blir det helst til at man besøker bulkbåter og oljetankere.

Seilskutene hadde lite å stille opp med mot fremskrittet. Vår tids skip kompenserer tapt skjønnhet og svale linjer med volum og driftsikkerhet. Det handlet om å få lasten frem. Fort og billig.

Det er heldigvis ikke tempo og økonomi det handler om i kirkens liv. Mesteren hadde da også en forkjærlighet for alt som var smått. Han snakket om sennepskorn og liljene på marken på en slik måte at han neppe hadde fått jobb på BI.

Det kan likefullt være fristende å spørre om kirka har noe å lære av de gamle rederne? De som tenkte endring og framtid, og som våget å tenke nytt. Det er noe om å spørree seg selv om hva som er primæroppgaver.

Hvorfor finnes kirken – egentlig?

Man kan ikke lage sjømannskirke i Norge. For polakkene kunne man kanskje lage noe sånt, de er i samme situasjon som nordmenn i utlandet.

Kjartan, tidligere sjømannsprest

ERFARINGSOVERFØRING – NOEN VEIVISERE?

Innledningsvis stilte jeg spørsmål ved om det er mulig å identifisere noen av Sjømannskirkens suksesskriterier. Er det kontekstuel bestemt – handler det om eksiltilværelse og brunostfaktor, eller finnes det trekk ved Sjømannskirkens modell som har truffet noe grunnleggende ved det å være kirke?

Jeg har en begrunnet mistanke om at svaret er *ja* på begge deler. Når nordmenn i utlandet oppsøker Sjømannskirken, handler det i stor grad om kontekst.

Utenlandstilværelsen er på mange måter en forutsetning for den nærhet mange kirkefremmede føler til Sjømannskirken. Organisasjonen representerer noe kjent og trygt, et hjem borte fra hjemmet. Det er som eksiltilværelsen lader kirka med energi. Den framstår som en mangetydig størrelse, som dekker flere funksjoner – ikke minst sosialt. Sjømannskirken framstår som en relevant størrelse uavhengig den enkeltes tro. Til sammenligning går man ikke i norske kirker for å kjøpe fiskeboller.

ULIKE RAMMER. De hjemvendte sjømannsprestene er bevisste på denne forskjellen. Man ikke kan lage sjømannskirke her hjemme, understreker Kjartan. For polakkene i Norge kunne man kanskje lage noe sånt, de er i samme situasjon som nordmenn i utlandet. Blant nordmenn i Norge kan man imidlertid ikke skape en tilsvarende kontekst. Det er følgelig grunnleggende forskjeller i de rammer som Sjømannskirken og Den norske kirke arbeider innen, og det er grunn til å avlyse myten om at sjømannsprester er så fantastiske, mener Kjartan.

Samtidig trekker han og de andre sjømannsprestene fram impulser fra Sjømannskirken, som de mener har overføringsverdi til hjemlige forhold. Disse må imidlertid tilpasses en norsk kontekst. Det dreier seg mer om holdninger enn konkrete tips som man blindt kan overføre fra en sammenheng til en annen. I Norge er det neppe grunn til å arrangere norskundervisning i sakristiet. Man kan like fullt la seg inspirere av den grunnleggende modellen som ligger bak Sjømannskirkens måte å være kirke på. Denne tar utgangspunkt i lokale forhold, og spør med Mesteren: *Hva vil du jeg skal gjøre for deg* (Luk 14;26)?

I fortsettelsen forsøker jeg å utmeisle kjernen i det sjømannsprestene mener har overføringsverdi til en norsk kirkevirkelighet. Det kommende har følgelig preg av å framstå som en noe utvidet smørbrødtype, og det vil muligens irritere våkne lesere som synes det blir unødig repetisjon. Her lanseres likefullt noen innspill fra Sjømannskirken for den som ønsker impulser til arbeid med menighetsutvikling i folkekirken.

I. LOKAL FORANKRING: Det handler om å stikke fingeren i jorda, sier sjømannsprestene. *Kontekstualisering* handler om å bli kjent med lokalmiljøet, lære språk og koder – og forholde seg til dette. Prestene understreker viktigheten av at kirken snakker med folk. "Det var sjøfolka som lærte oss å være kirke", er refrenget blant de hjemvendte sjømannsprestene.

Dette utdypes på ulike måter. Kjartan mener tiden i Sjømannskirken har lært han noe om å *lytte*. "Det er noe med å huske på at det er andre som kjenner plassen. Det er noe med å lære seg konteksten. Og så har jeg lært noe om å omgås alle slags folk. Både de langt oppe, de langt nede og de langt ute i periferien". Ved å rette blikket utover, og respondere på kontekst, mener han kirken over tid kan utvikle en stedegen teologi.

II. BYGGE FELLES STAMMEKULTUR. Sjømannsprestene er opptatte av at Den norske kirke må vite *hvorfor* den finnes. Målet for Sjømannskirken er at flere skal få

frimodighet til å definere seg innenfor det kristne felleskap, og man skal være kirke i verdens hverdag. Disse veiviserne gjentas på medarbeidersamlinger, sommerstevner og stabsmøter – og bidrar til å gi organisasjonen retning.

På dette feltet mener de hjemvendte sjømannsprestene at Den norske kirke har forbedringspotensiale. Det er ikke nok at man på bispedømmeplan har en klar visjonsformulering. Denne må pløyas utover i systemet, og medarbeiderne må eie visjonen dersom den skal kunne utløse engasjement og energi på lokalplan.

Internt i den enkelte arbeidslager det viktig at man deler en grunnleggende visjon, og har en felles forståelse av hva som er menighetens kjerneoppgaver. Ved å sondre mellom hva kirken *må* gjøre og hva den *kan* gjøre, vil stab og menighetsråd kunne hjelpe hverandre til å prioritere i en hektisk hverdag. Et sentralt spørsmål blir da hvordan man kan legge til rette for en dialogisk prosess, som ikke blir monopolisert av enkelte aktører.

Ved å sette av tid, og gjerne reise bort, kan stab og frivillige få anledning til å diskutere felles erfaringer og utfordringer. Dette er ikke noe man blir ferdig med etter èn runde. Det å bygge en felles kultur handler om en prosess som prioriteres over tid, hvis man skal vokse sammen og modnes som fellesskap (Nordhaug 2006).

III. ROM FOR NYE IMPULSER. De tidligere sjømannsprestene sitter med erfaringer fra ulike kirkevirkeligheter. Tilbake i Den norske kirke de er opptatt av i hvilken grad menighetene er åpne for impulser utenfra. En kirke uten evne til fornyelse risikerer å utvikle konservative strukturer. Man blir hengende i etablerte former som passer dem som er sosialisert inn i dette over tid, og man risikerer at kirkens horisont og kontaktflate innsnevres (Williams 2004).

Flere av sjømannsprestene ønsker at norske menigheter i større grad var preget av *dristighet*. Det handler om alt fra tidspunkt for gudstjenesten til hvem man inviterer

inn i fellesskapet. De mener at det er avgjørende at Den norske kirke tar vare på mennesker som hjelper fellesskapet til å tenke utenfor boksen, og de ser på såkalte kirkefremmede som en ressurs.

IV. SATSE PÅ DIAKONI. Sjømannsprestene trekker fram det *diakonale* som karakteristisk for organisasjonens arbeidsmodell. Hvilke konkrete uttrykk dette får kan variere. Under 2. verdenskrig startet for eksempel Sjømannskirken banktjeneste for norske sjøfolk i utenriktjeneste. Organisasjonen satt på et nettverk av "filialer", og gjennom kirkene drev man utstrakt banktjeneste.

Denne måten å tenke kreativt om forholdet mellom eksterne behov og interne ressurser preger organisasjonen. Det diakonale er en integrert del av Sjømannskirkens liv, og informantene har en drøm om at diakoni i større grad skal gjennomsyre Den norske kirke.

Prestene er opptatt av at praktiske handlinger ofte taler sterkere enn ord. Ved å satse på noen få, konkrete ting, som man har ressurser til å gjøre godt, kan kirken bety noe i lokalmiljøet. Er det mange småbarnsforeldre i nabolaget, kan man starte babysang. Finnes det en jernbanestasjon som samler trøtte morgenpendlere på vei til jobb, kan man stille opp med boller og kaffe på stasjonen og ønske god jul pinse. Det handler om å utvikle en kreativ holdning til hvordan kirken kan bidra i lokalmiljøet.

V. GJESTFRIHET. Fokus på mat er noe sjømannsprestene har felles, og de har tatt med seg en sterk *kirkekaffekultur* tilbake Norge. Maten er viktig på flere plan, ikke minst som symbol. Sjømannsprestene er opptatt av en tro som dufter av himmel og jord. De mener kirkens utfordring er å utvikle en spiritualitet som makter å sammenholde disse to aspektene. De to bordene man finner på Sjømannskirken, kaffebord og nattverdbord, uttrykker denne dobbelheten.

De er også opptatt av hvordan kirkebygg kan oppleves åpne og inviterende til gudsjenste og stillhet – såvel som til andre former for fellesskap. Det handler om hvorvidt kirkerom faktisk er åpne, og om hvordan man blir tatt i mot når man kommer. Man har bare en sjanse til å gi et førsteinntrykk, understreker de hjemvendte prestene.

VI. EN SYNLIG KIRKE. Tiden i Sjømannskirken har gitt informantene erfaring i det å være kirke på *bortebane*. Dette er også impulser de tar med tilbake til Norge. De synes prester i større grad bør gå på ganske vanlige ting, på cafeer og arbeidsplasser, uten at de nødvendigvis skal holde andakt. Sånn kan man være med på å gjøre kirken synlig.

Prestene er opptatt av at Den norske kirke må komme ut av egen trygghetssone. De etterlyser kirkens tilstedeværelse på arbeidsplassene. Det er en arena som kirken hjemme har en tendens til å definerer seg bort fra, bortsett fra i forbindelse med bispevisitas – og det er gjerne ti år mellom hver gang. Noen må kirka et ansikt, mener prestene.

VI. UTVIKLE LETTERE STRUKTURER. Flere av dem gir også uttrykk for at Den norske kirke har en svært krevende råds- og møtekultur. Det går mye tid til samhandling og samordning. Det er gjennomgående for prestene at de mener Den norske kirke hadde tjent på en *avbyråkratisering*. De er opptatt av at kirken utvikler strukturer som oppleves som støttefunksjoner for lokalmenigheten, og som ikke framstår som mål i seg selv. Hvor mange komiteer og underkomiteer trengs – egentlig?

VII. FOKUS PÅ SENTRUM. Flere av prestene uttrykker videre en frustrasjon over hvilke saker som vekker engasjement i Den norske kirke. De synes mye energi går med til debatter om etiske spørsmål og organisering. Ute var det færre teologiske stridigheter. Det var mindre fokus på hva folk mente om ting, og det opplevde de godt. Prestene frykter at Den norske kirke lekker for mye energi på saken som splitter, og de er usikre

på i hvilken grad Den norske kirke har råd til dette. I hvilken grad går interne debatter utover forkynnelsen av den oppstandne Kristus?

VIII. UTVIKLE LEGEMETANKEN. De hjemvendte sjømannsprestene er i økende grad blitt opptatt av kirkens satsning på frivillighet. Ute opplevde de at folk så nødvendigheten av å bidra til kirkefellskapet, også økonomisk. Mange ble involvert i frivillig arbeid, og det skapte eierfølelse. Prestene er opptatt av at Den norske kirke må arbeide med å utvikle legemetanken, slik den beskrives av apostelen Paulus. En av kirkens viktigste oppgaver er å gjenoppdage lekfolket, mener de tidligere sjømannsprestene.

INNSPILL TIL NORSK KIRKELIV

- På hvilke felt kan Sjømannskirkens arbeidsmodell gi impulser til norsk kirkeliv?
- Hva er viktig for morgendagens kirke?

Der henger hun – "Hiawatha av Kragerø". En falmet skjønnhet som har blitt pyntet på. Sjøsprøyten står om baugen. Hun går for fulle seil ut fjorden, og minner oss om hvem vi er.

På sitt stillfarne vis visker hun noen ord om seilassen, om vinden fra nord, og hun knirker forsiktig mens hun snakker om mannskap, stammekultur og valg av kurs. Hvor går veien videre?

EPILOG

De siste tiårene har det skjedd en åndelig revolusjon i samfunnet (Woodhead 2006). Folk er mer søkende enn på lenge, men kirkene står tomme. Parallelt med denne hjemløse spiritualiteten, har kristenheten endret seg. Ser vi på tyngepunktet i verdens kristenhet, som lenge var knyttet til en vestlig kulturkrets, har dette flyttet seg sørover og østover. Majoriteten av dagens kristne befinner seg i Asia og Afrika. I Nigeria er det nå flere som går til anglikansk gudstjeneste enn det er i England, USA, Canada og Australia til sammen (McGrath 2002).

Dette nye landskapet fører til at flere i vest innser at man må tenke nytt om menighetsbygging og misjon. Misjonærer er ikke noe man bare sender til fjerne kyster. Kristen tro er ikke en fritidsyssel for spesielt interesserte, og flere har gjenoppdaget at misjon handler om en grunnleggende kristen livsholdning, som utfordrer alle døpte.

Også innen Den norske kirke ser man en voksende forståelse for at kirke og misjon hører organisk sammen. Dette gjenspeiler seg bla. i Den norske kirkes visjon om å være en "åpen, inkluderende, bekjennende og misjonerende folkekirke". Misjon er imidlertid et ladet begrep. Historien er full av eksempel på overtramp og misforstått misjonsiver, og der nødvendig å kritisk gjennomtenke hva kirken kan lære av dette. Kirken er like fullt kalt til å vitne – på alle steder og til alle tider, om *Han som elsker*.

HOLISTISK TEOLOGI. De siste årene har det vært en økende interesse for det teologene kaller en "missional kirkeforståelse" (se bla. Rasmussen 2004 og Hesselberg 2006). Innen denne retningen er man opptatt av å tenke *helhetlig* om gudstjenestefeiring, disippelskap og det kristne liv i verden. En gjenoppdagelse av kirkens misjonsoppdrag står sentralt i tenkningen. Misjon handler om å la seg utfordre av Han som sa "følg meg". Det handler om å imitere Kristi bevegelse – den som går nedover, utover og oppover, og som sprenger fasttømrede sosiale og religiøse grenser.

Det er samtidig en misjonsforståelse som stiller seg kritisk til all teologi som utelukkende forstår Guds prosjekt i verden som de siste tiders evakuering av frelste sjeler. Det missionale representerer en misjonsforståelse som tenker holistisk ut fra begrepsparet skapelse og nyskapelse. Tilværelsens mål er ikke en eller annen fjern himmel, men Guds rike, og kirken er kalt til å være tegn og redskap for dette riket (McLaren 2004).

Noe av det sterkeste engasjement for disse impulsene finner vi i norsk sammenheng knyttet til prosjektet "Menighet i bevegelse". Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Areopagos, Det norske Misjonsselskap, Israelsmisjonen og Kirkerådet. Disse stemmene kommer med radikale innspill til hva det vil si å være en Kristi disippel i vår tid.

DET STORE KORET. Det er viktig at også andre stemmer melder seg når kirken skal reflektere over de utfordringer den står overfor. Det kristne liv er alltid et liv i *felleskap* (Tjørhom 2005). Kirken kan sammenlignes med et stort kor, der alle døpte oppmuntres til å delta i den store lovsangen.

Til tider kan man imidlertid få inntrykk av at Den norske kirkes kor gløkker hvorfor det eksisterer. Sangen framstår til tider som en kakafoni hvor det primære mål synes å være og overdøve sangerne på rekka foran. Enkelte har en forkjærlighet for å gå solo, og det blir ikke bedre ved at noen til stadighet mistenker de andre for å synge falskt.

Selv har jeg vokst opp i en sammenheng der pinsevenner var noe av det mer overdøvende man kunne tenke seg. Etter hvert har det imidlertid gått opp for meg at verken pinsevenner, eller for den saks skyld katolikker, representerer ytterpunkt hva musikalitet angår. Den norske kirke har mye å lære av søstere og brødre fra ulike tradisjoner .

Man trenger imidlertid ikke gå utover egne konfesjonsgrenser for å hente impulser. Her hjemme har vi også ting å lære av andre som er i det samme koret, selv om de

kanskje står på motsatt fløy. Hva kan ikke Kirkens Bymisjon lære andre kristne om å møte folk på gata, og skape liturgi som løfter troen inn i hverdagen? Hva kan ikke Norsk Luthersk Misjonssamband lære andre kristne om lojalitet og givertjeneste?

Jeg tror det er på tide å søke et nytt referansepunkt, noe hinsides de gamle merkelappene "liberal" og "konservativ", "høykirkelig" og "lavkirkelig". Kirken trenger mennesker som setter kirkens enhet i Kristus over alle særinteresser, og som virker på tvers av kirkegeografien. Denne tilnærmingen er økumenisk i sin grunnholdning, holder fast på de apostoliske bekjennelser, og ser på på dagens utfordringer i visshet om at Gud er alltid større.

Dette er en posisjon som tar utgangspunkt i at kirkens folk er kalt til å *lytte*. Skal vi lykkes, må vi også gi rom for stillhet – og sammen søke Åndens røst. Samtidig må vi skape møteplasser hvor vi deler erfaringer og utfordringer. Dette krever vilje til å ta Skriftens ord om kirkens enhet på alvor. Vi trenger en kultur preget av raushet og nysgjerrighet. En nysgjerrighet av det gode slaget, som spør: Hva kan vi lære av hverandre?

BIBLIOGRAFI

EN KIRKEKRITISK NABO

Kvale, Steinar: *Det kvalitative forskningsintervju*, Ad Notam Gyldendal, Oslo 1997.

Repstad, Pål: *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget 1998.

EI BØTTE KALDT VANN

Dalrymple, William: *I skyggen av Bysants*, Aschehoug 2003.

Hesselberg, Thor (red.): *Kirkens framtid – framtidens kirke. Den missiologiske utfordring i de nordiske folkekirker*, Luther Forlag, Oslo 2006.

Jackson, Bob: *Hope for the Church. Comtemporary strategies for growth*. Church House Publishing, London, 2002.

Mayo, Bob: *Ambiguous evangelism*, London: SPCK, 2004.

REISEN SOM ÅPNER

De Botton, Alain: *The Art of Travel*, Hamish Hamilton 2002.

Drane, John: *The McDonalidization of the Church. Spirituality, Creativity and the Future of the Church*, London: Darton, Longmann and Todd Ltd 2000.

Davies, Grace: *Religion in Modern Europe. A Memory Mutates*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

Skårderud, Finn: *Andre reiser*, Aschehoug, Oslo 2004.

Tjørhom, Ola: *Smak av himmel, lukt av jord. Materialistisk spiritualitet*, Verbum Forlag, Oslo 2005.

Wasberg, Gunnar Christie: *Med norsk sjømannsmisjon i hundre år. 1864-1964 Sjøfartskultur og misjontanke*. Bergen: Den norske Sjømannsmisjons forlag 1964.

Woodhead/Hellas, L. W a. P.H. *Religion in modern times*, Blackwell Publishers, Oxford 2000.

NORSKDOM OG KRISTENDOM

Bauman, Zygmunt: *Globaliseringen og dens menneskelige konsekvenser*, Vidarforlaget, Oslo, 2006.

Berger, Peter L.: *Religion, samfunn og virkelighet*. Vidarforlaget., Oslo 1967.

Hylland-Eriksen, Thomas: *Typisk norsk. Essays om kulturen i Norge*, C. Huitfeldt Forlag AS, 1993.

Skårderud, Finn. *Uro. En reise i det moderne selvet*. Aschehoug, Oslo 1998.

HJEMKOMSTEN

Christensen, Marianne: *Nutidsnomader. Rejsens psykologiske utfordringer*, København, Mellomfolkeligt Samvirke 1996.

Gullestad, Marianne: *Det norske sett med nye øyne*, Universitetsforlaget, Oslo 2002.

Hegstad, Harald: *Folkekirke og trosfelleskap. Et kirkesosiologisk og ekklesiologisk grunnproblem belyst gjennom en undersøkelse av tre norske lokalmenigheter*. Trondheim: Tapir forlag 1996.

Turner, Victor: *The ritual process*. Cornell University Press, Ithaca 1970.

KIRKENS TAUSE SPRÅK

Fagermoen, Tron: *Diakoni som menigetsutvikling*, s. 13-24 Halvårsskrift or praktisk teologi 1/2005, Luther Forlag.

Nyland, Kjell Bertel: *Oppbrudd og hjemlengsel... En drøftelse av hvordan Sjømannskirken kan betjene nordmenn i utlandet slik at de får frimodighet til å definere seg innenfor det kristne fellesskap*, SPP-element III, 1997-1999. Bergen, Det teologiske Menighetsfakultet.

Pettersson, Helge: *Den norske sjømannsmisjon/Norsk kirke i utlandet – bakgrunnen, historien og arven*, VPS oppgave, London/Bergen, Sjømannskirken 2000.

Stark, Rodney: *The Rise of Christianity*, Harper San Fransisco 1997.

Ward, Peter: *Liquid Church*, Carlisle 2002.

DUFTEN AV NYSTEKTE VAFLER

Brunstad, Paul Otto: *Seierens melankoli. Et kulturanalytisk essay*. Gyldendal, oslo 2003.

De Botton, Alain: *Status Anxiety*. Hamish Hamilton, London 2004.

Gullestad, Marianne: *Hverdagsfilosofer*. Oslo: Universitetsforlaget 1996.

Nyland, Kjell Bertel: *Tolk & tjener – et bidrag til Sjømannskirkens selvforståelse og brukerforståelse*, Sjømannskirkens Forlag, Bergen 2005.

STAMMEKULTUR OG FORTELLINGER

Godal, Odd: *Hvorfor kirke?* Ascheoug, Oslo 1950.

Tjørhom, Ola: *Kirkens enhet - for at verden skal se og tro*, Verbum Forlag, Oslo 2005.

Steen Jensen, Ingebrigt: *Ona fyr. For deg som vil lykkes med andre*, Dynamo Forlag, Oslo 2002

SKYGGEN

Nordstokke, Kjell: *Tjeneste i verdens hverdag*. Den norske Sjømannsmisjon/Norsk kirke i utlandet 1999.

Malm, Magnus: *Veivisere – en bok om kristent lederskap*, Nye Luther Forlag, Oslo 1991.

Warren, Robert and Sue Mayfield: *Life Balance*, Church House Publishing, London 2005

ERFARINGSOVERFØRING – NOEN VEIVISERE?

Nordhaug, Halvor: *En kirke for folket. En debattbok om statskirke og folkekirke*, Luther Forlag, Oslo 2006.

Williams, Rowan, foreword: *Mission-shaped Church. Church planting and fresh expressions of Church in a changing context*. Church House Publishing, London 2004.

EPILOG

McGrath, Alister E.: *The Future of Christianity*. Blackwell Publishers, Oxford 2002.

McLaren, Brian: *A Genrous Orthodoxy*, Zondervan 2004.

Rasmussen, Rune: *Misjonerende menighet. Lokal menighetsutvikling i en global kirke*, Verbum Forlag, Oslo 2004.

Tjørhom, Ola: *Kirken – troens mor. Et økumenisk bidrag til en luthersk ekklesiologi*, Verbum Forlag, Oslo 1999.

Woodhead, Linda: *The Spiritual Revolution*, 2006